

*Project LIFE ARCPIN
«Conservation actions for
improving conditions of human-
bear coexistence in N. Pindos»
LIFE12 NAT/GR/000784*

ACTIVITY REPORT

Ανάλυση και εκτίμηση των επιδράσεων του έργου στους φορείς και κοινωνικές ομάδες στις περιοχές εφαρμογής του - Action A3

Τάσος Χοβαρδάς

Δρ. Περιβαλλοντικής Κοινωνιολογίας / Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Associate Editor, *Society and Natural Resources* 2013-
Επιστημονικός Συνεργάτης Πανεπιστημίου Κύπρου
Επιστημονικός Συνεργάτης European University Cyprus

30-09-2015

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Executive summary	σελ. 03
Περίληψη	σελ. 04
A. Κύριο Μέρος της Τεχνικής Αναφοράς	σελ. 05
A1. Εισαγωγή	σελ. 05
A2. Μεθοδολογία	σελ. 06
A3. Αποτελέσματα	σελ. 11
1η Ενότητα Αποτελεσμάτων - Προσέγγιση αρκούδων σε οικισμούς	σελ. 11
2η Ενότητα Αποτελεσμάτων - Συναντήσεις ανθρώπου - αρκούδας	σελ. 18
3η Ενότητα Αποτελεσμάτων - Ομάδα Άμεσης Επέμβασης	σελ. 19
4η Ενότητα Αποτελεσμάτων - Ηλεκτροφόρες περιφράξεις	σελ. 20
5η Ενότητα Αποτελεσμάτων - Ποιμενικοί σκύλοι	σελ. 24
6η Ενότητα Αποτελεσμάτων - Ζημιές από αρκούδα και αποζημιώσεις	σελ. 25
7η Ενότητα Αποτελεσμάτων - Χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων	σελ. 28
8η Ενότητα Αποτελεσμάτων - Γενικές στάσεις και συμπεριφορές απέναντι στην αρκούδα	σελ. 31
9η Ενότητα Αποτελεσμάτων - Ειδικά στοιχεία διομαδικών σχέσεων	σελ. 32
B. Εκτίμηση Αποτελεσμάτων	σελ. 35
Κεφάλαιο 1ο - Προσέγγιση αρκούδων σε οικισμούς	σελ. 35
Κεφάλαιο 2 ^ο - Χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων	σελ. 40
Γ. Βιβλιογραφία	σελ. 43
Δ. Παράρτημα	σελ. 45

EXECUTIVE SUMMARY

Action A3 started in May 2015 and was concluded in September 2015. Data were collected by means of 25 semi-structured interviews and 4 focus groups. Participants included members of stakeholder groups in bear conservation and management all over the National Park of Northern Pindos. Narratives were concentrated on two crucial issues concerning bear conservation and management in the study area. Namely, the fact that bears come quite close, sometimes even within, rural villages. Additionally, a focus was the use of poisoned baits, which might have a serious adverse effect on the local bear population. For both topics, strengths and weaknesses in the heterogeneous local context have been outlined. Interview and focus group extracts were used to conduct two SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats) analyses, one for each topic, where Action A3 has been focusing (e.g., bears approximating rural villages; use of poisoned baits). SWOT analyses revealed points of convergence among stakeholders and indicate potential areas of consensus and agreement. The results of Action A3, and especially, SWOT analyses prepared in the frame of this Action, will further inform Action C1.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Δράση Α3 ξεκίνησε τον Μάιο του 2015 και ολοκληρώθηκε τον Σεπτέμβριο του 2015. Η συλλογή των δεδομένων έγινε με 25 ημι-δομημένες συνεντεύξεις και 4 ομάδες εστίασης. Οι ερωτώμενοι/ες ήταν μέλη εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων στην προστασία και διαχείριση της καφέ αρκούδας σε ολόκληρη την περιοχή του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου. Οι αφηγήσεις των ερωτώμενων επικεντρώθηκαν σε δύο κρίσιμα ζητήματα αναφορικά με την προστασία και διαχείριση της καφέ αρκούδας στην περιοχή μελέτης. Συγκεκριμένα, το γεγονός ότι οι καφέ αρκούδες προσεγγίζουν αρκετά κοντά, και σε μερικές περιπτώσεις, εισέρχονται σε χωριά στην ύπαιθρο. Επιπρόσθετα, μια άλλη θεματική στην οποία επικεντρώθηκε η μελέτη ήταν η χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων, τα οποία ενδέχεται να έχουν εξαιρετικά αρνητικές συνέπειες στον τοπικό πληθυσμό της καφέ αρκούδας. Και για τις δύο θεματικές, καταγράφηκαν ερείσματα και μειονεκτήματα με αναφορά στο καθόλα ετερογενές τοπικό συγκείμενο. Τα αποσπάσματα των συνεντεύξεων και των ομάδων εστίασης αξιοποιήθηκαν για την διεξαγωγή δύο αναλύσεων SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats), μία για κάθε θεματική στην οποία εστιάστηκε η Δράση Α3 (προσέγγιση αρκούδων σε χωριά της υπαίθρου, χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων). Οι αναλύσεις SWOT αναδεικνύουν σημεία σύγκλισης μεταξύ των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων και υποδεικνύουν περιοχές πιθανής συναίνεσης και συμφωνίας. Τα αποτελέσματα της Δράσης Α3, και ειδικότερα, οι αναλύσεις SWOT, οι οποίες εκπονήθηκαν στο πλαίσιο της συγκεκριμένης Δράσης, θα αξιοποιηθούν μελλοντικά στη Δράση C1.

A. ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

A1. Εισαγωγή

Η παρούσα μελέτη διεξάγεται στο πλαίσιο της Δράσης A3 - «Ανάλυση και εκτίμηση των επιδράσεων του έργου στους φορείς και κοινωνικές ομάδες στις περιοχές εφαρμογής του» του Έργου Project LIFE ARCPIN «Conservation actions for improving conditions of human-bear coexistence in N. Pindos» LIFE12 NAT/GR/000784. Κύριος στόχος της Δράσης είναι η καταγραφή και ανάλυση γνώσεων, στάσεων και συμπεριφορών των κοινωνικών ομάδων που εμπλέκονται στην προστασία και διαχείριση της καφέ αρκούδας (*Ursus arctos*) στην περιοχή μελέτης. Μεταξύ άλλων θεματικών πεδίων, η Δράση επικεντρώνεται σε δύο προβλήματα που χρήζουν επείγουσας αντιμετώπισης, συγκεκριμένα, στην προσέγγιση της καφέ αρκούδας σε οικισμούς και στη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων.

Η μελέτη βασίστηκε στην συλλογή δεδομένων από μέλη των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων μέσα από ημι-δομημένες συνεντεύξεις και ομάδες εστίασης. Η επεξεργασία των δεδομένων έγινε με βάση τη μεθοδολογία των ερμηνευτικών ρεπερτορίων (interpretative repertoires) και της ρηματικής τοποθέτησης (discursive positioning) των ερωτώμενων στα βασικά θεματικά πεδία και διακυβεύματα της μελέτης. Ερμηνευτικά ρεπερτόρια και ρηματικές τοποθετήσεις συνδυάστηκαν, ώστε να περιγραφούν οι βασικές γραμμές επιχειρηματολογίας των ερωτώμενων. Η ανάλυση δεδομένων καταλήγει στην ανάλυση SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats). Η συγκεκριμένη ανάλυση αναδεικνύει ερείσματα (γνώσεις, στάσεις και συμπεριφορές που ενδέχεται να προωθήσουν την κοινωνική συναίνεση μεταξύ των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων), μειονεκτήματα (γνώσεις, στάσεις και συμπεριφορές που ενδέχεται να αποτρέψουν την επίτευξη συναίνεσης), ευκαιρίες (υφιστάμενες ή αναμενόμενες συγκλίσεις, συνέργειες μεταξύ των κοινωνικών ομάδων) και απειλές (υφιστάμενες ή αναμενόμενες αντιπαραθέσεις, διενέξεις μεταξύ των κοινωνικών ομάδων) των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων για το υπό εξέταση θεματικό πεδίο. Τα αποτελέσματα της Δράσης A3, και ειδικότερα, οι αναλύσεις SWOT, οι οποίες εκπονήθηκαν στο πλαίσιο της συγκεκριμένης Δράσης, πρόκειται να αξιοποιηθούν μελλοντικά στη Δράση C1.

Οφείλουμε να σημειώσουμε ότι ο χρόνος διεξαγωγής της μελέτης (Μάιος 2015 - Σεπτέμβριος 2015) συνέπεσε με μια ιδιαίτερη συγκυρία στην ελληνική κοινωνία, η οποία περιείχε ένα εθνικό δημοψήφισμα (Δημοψήφισμα 5ης Ιουλίου 2015) και μια κοινοβουλευτική εκλογική διαδικασία (Εθνικές Εκλογές 20ης Σεπτεμβρίου 2015). Η ιδιαιτερότητα αυτή πρέπει να προστεθεί στις καταγεγραμμένες τάσεις σταθεροποίησης ή και αύξησης του πληθυσμού και του εύρους κατανομής των μεγάλων σαρκοφάγων σε επίπεδο επικράτειας αλλά και σε ευρωπαϊκή κλίμακα (Charpron et al. 2014). Επίσης, η ιδιαιτερότητα της περιόδου έρχεται να προστεθεί στις ευρύτερες εξελίξεις που χαρακτηρίζουν τα τελευταία χρόνια την ελληνική ύπαιθρο και αφορούν ανιχνεύσιμες μεταβολές σε κοινωνικο-οικονομικά δεδομένα και χρήσεις γης. Όλες οι τάσεις που αναφέρθηκαν αναμένεται να έχουν επηρεάσει σε έναν βαθμό τα αποτελέσματα της μελέτης και να έχουν αποτυπωθεί στον τρόπο με τον οποίο οι εμπλεκόμενες κοινωνικές ομάδες αναπαριστούν την άγρια ζωή, και μέσω αυτής, τις ενδο-ομαδικές τους αναφορές αλλά και τις μεταξύ των κοινωνικών ομάδων διομαδικές σχέσεις.

A2. Μεθοδολογία

A2.1 Συλλογή δεδομένων

Η συλλογή των δεδομένων έγινε με 25 ημι-δομημένες συνεντεύξεις (semi-structured interviews) και 4 ομάδες εστίασης (focus groups). Οι ερωτώμενοι/ες επιλέχθηκαν από κοινωνικές ομάδες αναφοράς που εμπλέκονται στην προστασία και διαχείριση της καφέ αρκούδας. Αρχικά, συγκριμένοι ερωτώμενοι/ες με συγκεκριμένη θέση θεσμικής εκπροσώπησης υποδείχθηκαν από την Αναπτυξιακή Εταιρεία Γρεβενών και στη συνέχεια οι ερωτώμενοι/ες αυτοί/ές υπέδειξαν τους επόμενους/ες. Η συγκεκριμένη δειγματοληψία (δειγματοληψία χιονοστιβάδας ή δικτυωτή δειγματοληψία - snowball sampling) ολοκληρώθηκε όταν επήλθε κορεσμός των δεδομένων ανά θεματικό πεδίο, όταν δηλαδή ο βαθμός της νέας πληροφορίας ανά ερωτώμενο/η ήταν πλέον αμελητέος συγκριτικά με τον ήδη συγκεντρωμένο βαθμό πληροφορίας. Συνολικά, στη συλλογή των δεδομένων συνέδραμαν 32 ερωτώμενοι/ες, τα στοιχεία αναφοράς των οποίων παρουσιάζονται στο Παράρτημα 1. Για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων και των ομάδων εστίασης χρησιμοποιήθηκε ένα αρχικό πλαίσιο ερωτήσεων και θεματικών ενοτήτων το οποίο εμπλουτίστηκε κατά τη διάρκεια της έρευνας.

A2.2 Ανάλυση δεδομένων

A2.2.1 Ερμηνευτικά ρεπερτόρια

Το πρώτο στάδιο της ανάλυσης των δεδομένων εντοπίστηκε στην περιγραφή των βασικών ερμηνευτικών ρεπερτορίων (interpretative repertoires) που χρησιμοποιήθηκαν από τους/τις ερωτώμενους κατά τη συζήτηση των θεματικών πεδίων στις συνεντεύξεις και τις ομάδες εστίασης (Hovardas 2014a, b). Συγκεκριμένα, εντοπίστηκαν σχήματα λόγου (μεταφορές, παρομοιώσεις, όροι με σχετικά αυξημένη συχνότητα) που είχαν ειδική συμμετοχή στην κατασκευή του συγκεκριμένου κάθε φορά κοινωνικού αντικειμένου αναφοράς. Ακόμη, προσδιορίστηκαν οι θέσεις υποκειμένου (subject positions) μέσα από τις οποίες αναπαραστάθηκαν οι ενδο-ομαδικές αλλά και οι διομαδικές αναφορές.

A2.2.2 Ρηματική τοποθέτηση

Ένα δεύτερο στάδιο ανάλυσης των δεδομένων περιέλαβε την απομόνωση στιγμών κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων και των ομάδων εστίασης όπου οι ερωτώμενοι/ες έκαναν ειδική μνεία σε στοιχεία επιχειρηματολογίας άλλων εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων. Τέτοιες στιγμές ρηματικής τοποθέτησης (discursive positioning) επέτρεψαν αφενός τη διασταύρωση των ερμηνευτικών ρεπερτορίων στα σημεία ενδο-ομαδικών και διομαδικών αναφορών, αφετέρου τον εμπλουτισμό των αναφορών μέσα από ειδικές στιγμές κοινωνικής αλληλεπίδρασης.

A2.2.3 Ανάλυση SWOT

Ερμηνευτικά ρεπερτόρια και ρηματικές τοποθετήσεις αξιοποιήθηκαν για να περιγραφούν οι βασικές γραμμές επιχειρηματολογίας των ερωτώμενων και στη συνέχεια ακολούθησε η ανάλυση SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats), με βάση το σκεπτικό που αναλύεται διεξοδικά πιο κάτω (Hovardas 2013, Hovardas 2014c, Hovardas & Korfiatis 2014).

Πολλά από τα περιβαλλοντικά θέματα, μεταξύ των οποίων και τα ζητήματα προστασίας και διαχείρισης της άγριας ζωής, έχουν τη μορφή κοινωνικο-επιστημονικών

ζητημάτων, δηλαδή για την προσέγγισή τους απαιτείται τόσο επιστημονική γνώση όσο και επίγνωση των κοινωνικών προεκτάσεων και κοινωνικών συνεπειών που παρουσιάζουν. Στα κοινωνικο-επιστημονικά ζητήματα έχει ιδιαίτερη σημασία η πλαισίωση της επιστημονικής γνώσης από παραδοχές και πεποιθήσεις που δεν πηγάζουν από την επιστημονική πρακτική. Τα κοινωνικο-επιστημονικά ζητήματα οργανώνονται γύρω από διλήμματα που καλούνται να επιλύσουν οι ανθρώπινες κοινωνίες, τα οποία προϋποθέτουν μια εκτεταμένη διερεύνηση του σχετικού επιστημονικού και τεχνολογικού υποβάθρου αλλά και σχετικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων όπου πολίτες και κοινωνικές ομάδες καλούνται να συμμετάσχουν.

Σύμφωνα με μια προσέγγιση, οδηγητικός στόχος των διαχειριστικών παρεμβάσεων και πρωτοβουλιών στον τομέα της περιβαλλοντικής προστασίας θα πρέπει να είναι η αλλαγή στάσεων, αξιών και συμπεριφοράς προς μια επιθυμητή, συγκεκριμένη κατεύθυνση. Οι όροι «αιφορικός» και «βιώσιμος» θεωρούνται δεδομένοι και προσπελάσιμοι σε επίπεδο γνώσεων, στάσεων και συμπεριφορών. Με βάση την προσέγγιση αυτή, πρέπει να επιδιωχθεί η αλλαγή στάσεων, αξιών και συμπεριφορών προς οριοθετημένες αιφορικές επιλογές.

Ωστόσο, σύμφωνα με μια διαφορετική προσέγγιση, οι διαθέσιμες λύσεις στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ανθρώπινες κοινωνίες δεν είναι πάντα οι ίδιες και δεν είναι πάντα το ίδιο κατάλληλες. Επειδή το μέλλον των ανθρώπινων κοινωνιών είναι ανοιχτό, οι ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες κάθε φορά καθορίζουν τις βέλτιστες αποφάσεις που πρέπει να λαμβάνονται μέσα από διαδικασίες δημοκρατικές και συμμετοχικές. Η εξάρτηση των ενδεχόμενων επιλογών από τις ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες σηματοδοτεί ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ανθρώπινες κοινωνίες δε γίνονται πάντα αντιληπτά με τον ίδιο τρόπο ούτε ιεραρχούνται πάντα με την ίδια σειρά προτεραιότητα. Αντίστοιχα, οι ενδεδειγμένες λύσεις δεν μπορεί να είναι πάντοτε οι ίδιες. Με βάση αυτή τη δεύτερη προσέγγιση, οι βέλτιστες πρακτικές αναδεικνύονται πάντα σε ένα δεδομένο ιστορικό κοινωνικό συγκείμενο, και παύουν να είναι αναγκαστικά βέλτιστες έξω από το συγκείμενο αυτό.

Η προσέγγιση των κοινωνικο-επιστημονικών ζητημάτων γίνεται με βασικό στόχο την ανάδειξη της κοινωνικής ετερογένειας στα ζητήματα αυτά. Η ετερογένεια αφορά τον

προσδιορισμό των κοινωνικών ομάδων που εμπλέκονται σε κάθε κοινωνικο-επιστημονικό ζήτημα, τις γνώσεις, στάσεις και συμπεριφορές των ομάδων και τις μεταξύ τους σχέσεις.

Η ανάδειξη της κοινωνικής ετερογένειας στα κοινωνικο-επιστημονικά ζητήματα ξεκινά με τον προσδιορισμό των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων. Αφού έχουν εντοπιστεί οι εμπλεκόμενες κοινωνικές ομάδες, οριοθετούμε την τοποθέτησή τους στο συγκεκριμένο θέμα που μελετούμε (Πίνακας 1). Συγκεκριμένα, αναζητούμε στοιχεία (γνώσεις, στάσεις, και συμπεριφορές) που αφορούν κάθε ομάδα ξεχωριστά και μπορεί να έχουν είτε θετική συνεισφορά στην επίτευξη κοινωνικής συναίνεσης στο κοινωνικο-επιστημονικό ζήτημα που εξετάζουμε (ερείσματα - strengths) είτε να αποτρέπουν από την επίτευξη συναίνεσης (μειονεκτήματα - weaknesses). Αναζητούμε, ακόμη, στοιχεία που προσδιορίζουν τις σχέσεις μεταξύ των ομάδων, συγκεκριμένα, διερευνούμε υφιστάμενες ή αναμενόμενες συγκλίσεις και συνέργειες (ευκαιρίες - opportunities) αλλά και υφιστάμενες ή αναμενόμενες αντιπαραθέσεις και διενέξεις (απειλές - threats). Για να καταλήξουμε στα στοιχεία που αναφέρθηκαν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε κλασικά εργαλεία κοινωνικής έρευνας (συνέντευξη, ερωτηματολόγιο). Αυτό μας καλύπτει για τα στοιχεία που παρουσιάζουν ενδο-ομαδική αναφορά. Για τα στοιχεία του Πίνακα 1 που εμφανίζουν διο-ομαδική αναφορά μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ομάδες εστίασης (focus groups), όπου προσκαλούμε σε μια συζήτηση εκπροσώπους των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων για να διαπιστώσουμε τα σημεία σύγκλισης και απόκλισης στις τοποθετήσεις τους. Ομάδες εστίασης μπορεί να χρησιμοποιηθούν και για τη διασταύρωση των στοιχείων που έχουμε καταγράψει με συνεντεύξεις και ερωτηματολόγια.

Οι αναλύσεις SWOT για τα θεματικά πεδία, στα οποία επικεντρώθηκε η παρούσα μελέτη παρουσιάζονται αναλυτικά στην Εκτίμηση των Αποτελεσμάτων. Μια σημαντική παρατήρηση στο σημείο αυτό είναι ότι οι συγκεκριμένες αναλύσεις οφείλουν να αντιμετωπίζονται πάντοτε ως ένα πεδίο ενδο-ομαδικών αναφορών και διομαδικών σχέσεων που παραμένει διαρκώς ανοικτό και διαπραγματεύσιμο ως προς τη διευθέτησή του. Το γεγονός αυτό υπαγορεύεται από την ούτως ή άλλως συνεχιζόμενη κοινωνική αλληλεπίδραση των κοινωνικών ομάδων αλλά και από τον καταστατικό

περιορισμό οποιασδήποτε κοινωνικής έρευνας που σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να εξαντλήσει την πολυπλοκότητα του κοινωνικού πεδίου.

Πίνακας 1. Κατηγορίες για τη διερεύνηση της τοποθέτησης των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων σε ένα κοινωνικο-επιστημονικό ζήτημα (ανάλυση SWOT)

	Θετική συνεισφορά	Αρνητικές συνέπειες
Ενδο-ομαδική αναφορά	Ερείσματα (Γνώσεις, στάσεις και συμπεριφορές που ενδέχεται να προωθήσουν τη συναίνεση)	Μειονεκτήματα (Γνώσεις, στάσεις και συμπεριφορές που ενδέχεται να αποτρέψουν την επίτευξη συναίνεσης)
Διομαδική αναφορά	Ευκαιρίες (Υφιστάμενες ή αναμενόμενες συγκλίσεις, συνέργειες μεταξύ των κοινωνικών ομάδων)	Απειλές (Υφιστάμενες ή αναμενόμενες αντιπαραθέσεις, διενέξεις μεταξύ των κοινωνικών ομάδων)

Με δεδομένους τους περιορισμούς που αναφέρθηκαν, οι αναλύσεις SWOT ενδέχεται να αποδειχθούν πολύτιμα εργαλεία σε διαδικασίες διαβούλευσης μεταξύ των εμπλεκόμενων κοινωνικών εταίρων. Συγκεκριμένα, οι αναλύσεις SWOT οριοθετούν τα κίνητρα εμπλοκής των κοινωνικών ομάδων σε ζητήματα διαχείρισης της άγριας ζωής. Τα κίνητρα αυτά συνδέονται με συγκεκριμένους ορίζοντες προσδοκιών που απαιτείται να συνεκτιμώνται από το σύνολο των εμπλεκόμενων. Επιπρόσθετα, οι αναλύσεις SWOT προσφέρουν μια μέθοδο ευρετική ως προς τον διαδικαστικό σχεδιασμό των σχετικών πρωτοβουλιών διαβούλευσης. Συγκεκριμένα, η βασική επιδίωξη των εμπλεκόμενων οφείλει να συγκεντρωθεί στην ενίσχυση των ερεισμάτων (ενδο-ομαδική αναφορά) και των ευκαιριών (διομαδική αναφορά), καθώς και την αποδυνάμωση των μειονεκτημάτων (ενδο-ομαδική αναφορά) και των απειλών (διομαδική αναφορά), προκειμένου τόσο οι ενδο-ομαδικές όσο και οι διομαδικές τοποθετήσεις να συγκλίνουν προς την επίτευξη κοινωνικής συναίνεσης.

A3. Αποτελέσματα

1η Ενότητα Αποτελεσμάτων - Προσέγγιση αρκούδων σε οικισμούς

Ήταν πάρα πολλές οι αναφορές ερωτώμενων σε περιστατικά όπου η αρκούδα όχι απλά είχε προσεγγίσει αλλά είχε εντοπιστεί μέσα στα όρια οικισμών, σε όλο το φάσμα της περιοχής μελέτης:

«Τα παιδιά την είδαν μέσα στο χωριό. Είναι κάτι που συμβαίνει μόνιμα την άνοιξη ... Ήταν μέσα στο χωριό. Είδε τον άνθρωπο, έφυγε. Πέρσι είχαμε μια που περνούσε συνέχεια. Αυτή την πυροβόλησαν και δεν ξαναφάνηκε πάλι. Η περσινή είχε ένα μικρό και είχαν μάθει και τρεφόταν από τους κάδους ... Μια φορά που την είδαν απόγευμα και της έριξαν με το όπλο δεν ξαναεμφανίστηκε ξανά.» (Εργαζόμενος στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, Ανατολικό Ζαγόρι)

«Σήμερα που πήγα στο Περιβόλι, με είχαν πει εκεί χτες το βράδι, δίπλα στο γήπεδο, μπήκε η αρκούδα και έφαγε δέκα πρόβατα. Σε ένα μαντρί που είναι ακριβώς δίπλα στο χωριό, στα όρια του οικισμού δηλαδή.» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

«Τόσα χρόνια δεν είχε έρθει η αρκούδα. Πέρσι μπήκε μέσα στο χωριό, πέρασε μπροστά από το δικό μας κτίριο εκεί και έφαγε κορόμηλα. Αυτά τα περιστατικά δεν τα είχαμε παλιά, δεν ερχόταν τόσο κοντά.» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

«Τελευταία είχαμε ένα θέμα στο Μέτσοβο, στα νεκροταφεία, είχαμε στο συμβούλιο του φορέα. Ότι πάει στα νεκροταφεία και τρώει το λάδι. Στο Κηπουριό ... ένα μοναστήρι που είχαμε ... Εγώ πήγα την επόμενη μέρα που μπήκε η αρκούδα μέσα. Πήγε να σπάσει την πόρτα, δεν μπόρεσε να τη σπάσει, έσπασε τα παράθυρα, μπήκε μέσα, βρήκε το λάδι, το πέταξε έξω, πήγε το 'φαγε. Κυνηγάει τώρα, εικονοστάσια, σε ξωκκλήσια ... για λάδι.» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

«Πάντως ότι υπάρχουν αρκούδες που μπαίνουν στα χωριά, υπάρχουν. Μια βόλτα που πήγαμε στην Κρανιά εκείνη τη μέρα με τον Φορέα ... Μόλις ξεκινήσαμε από το χωριό μέσα, από το κέντρο του χωριού, βγήκαμε στην άκρη λίγο πιο πάνω. Πήραμε ένα μονοπάτι, ακριβώς πριν πάρουμε το μονοπάτι ήτανε περιττώματα από αρκούδα. Τα οποία ήτανε από κεράσια. Στο γυρισμό μετά ... είχε σε 3, 4 σημεία και παραπέρα ήταν η κερασιά, η οποία δεν είχε κεράσια πάνω καθόλου.» (Μελισσοκόμος, Γρεβενά)

«Συγκεκριμένα χτες κιόλας στο χωριό μου, μπήκε μέσα, μέσα στο χωριό ... Κάτω από ένα αστυνομικό τμήμα που είναι εκεί σε μια πλατεία, μπήκε εκεί πέρα ... Μέσα στο χωριό, δεν είναι ότι πέρασε από έξω και την είδαν ... Μέσα στο χωριό.» (Μελισσοκόμος, Κηπουριό)

«Στο Πάσχα κοντά, μπήκε σε ένα εκκλησάκι κι έκανε φοβερές καταστροφές. Γκρέμισε την πόρτα, μπήκε μέσα, έσπασε τα πάντα, καρέκλες, τραπέζια, μπήκε στο ιερό να φάει τα λάδια. Και δε μιλάμε για μια αρκούδιτσα, μιλάμε για ένα τέρας, γιατί το βρήκανε, την είδανε.» (Μελισσοκόμος, Κηπουρείο)

«Καταρχήν εδώ που μιλάμε τώρα, εδώ ακριβώς που μιλάμε ... Πέρσι ... Φεβράρη μήνα, ..., κατέβηκε η αρκούδα από πάνω, ..., βγήκε κάτω στο ποτάμι, και πήγε μέσα στο Καστράκι που έχουμε εμείς ένα πάρκο εδώ πίσω ... Έπινε νερό κάτω στο ρυάκι. Κι άλλος περνούσε από πάνω ... Μέσα στην πόλη, ..., δηλαδή, ακριβώς από εδώ πέρα πέρασε ... Την βρήκαν, βέβαια, την μάζεψαν.» (Μελισσοκόμος, Κηπουρείο)

«Ήθελα να φέρω μελίτσια στα Γρεβενά ... Εκεί που ήθελα να τα πάω, είναι μέσα στα Γρεβενά, ..., κατοικήσιμο μέρος είναι, έτσι; ... ήξερα ότι είχαν κι άλλοι μελισσοκόμοι εκεί μελίτσια, είχαν εξαφανιστεί όλα τα μελίτσια. Βρε που τα παν, εγώ θέλω να τα φέρω κι αυτοί τα έπαιρναν; Τα πήρανε γιατί πήγε η αρκούδα. Πήγαινε και τα γυρνούσε ανάποδα ... Μα τώρα μιλάμε για κατοικήσιμη περιοχή, δε μιλάμε για χωριό...» (Μελισσοκόμος, Κηπουρείο)

«...μέχρι εκεί το εκκλησάκι ήρθε. Το χειμώνα ... Έρχεται. Εκεί από πάνω είναι ένα δασάκι με πεύκα. Και έτυχε εγώ όπως περπάταγα τον χειμώνα είδα πατημασιές από την αρκούδα που βγήκαν μέσα από το εκκλησάκι ... και πήγαν προς τον μύλο. Έρχεται, γύρω από το χωριό έρχεται.» (Γεωργός, Κνίδη)

Οι χώροι απόθεσης ή αποκομιδής απορριμμάτων επισημάνθηκε ότι είναι πολύ πιθανό να προσελκύσουν τις αρκούδες:

«Και περισσότερο είναι στους χώρους αποκομιδής των σκουπιδιών, ..., μέσα στα νεκροταφεία, είχαμε φοβερά προβλήματα, πάρα πολύ μεγάλα προβλήματα.» (Αιρετός στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, Μέτσοβο)

«Δυστυχώς δεν υπάρχει πρόβλεψη για κάδους που να είναι ασφαλείας. Η αρκούδα είναι καιροσκόπος σαν ζώο. Η μια φορά βρει τροφή, αν πετάξουν κρέατα, που πετάνε, φρούτα και τέτοια, τότε θα πλησιάσει και θα αρχίσει να τρώει ... Είναι καιροσκόπος, ψάχνει το εύκολο, θα ξανάρθει και θα έρχεται συνέχεια. Εκεί πρέπει να επέμβουμε σωστά ως Εθνικό Πάρκο.» (Εργαζόμενος/η στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου)

Το αποτέλεσμα της διαδικασίας οικολογικής διαδοχής σε αγρούς που έχουν εγκαταλειφθεί κοντά σε δάση καταγράφηκε ως ένα από τα βασικά αίτια που ευνοούν τα τελευταία χρόνια την προσέγγιση των αρκούδων σε οικισμούς:

«Από πέρσι αντιμετωπίσαμε ορισμένα προβλήματα. Από πέρσι τον χειμώνα, 13 προς 14 δηλαδή, εμφανίστηκαν αρκούδες μέσα στον οικισμό ... Ο λόγος όχι μόνο ότι είναι υπερπληθυσμός ... αλλά πιστεύω ότι κάτι έγινε, ότι δε βρίσκαν τροφή ... Γιατί όταν ο άνθρωπος δεν καλλιεργεί τίποτα έξω, στην ύπαιθρο, ..., για να βρίσκουν και οι αρκούδες κάτι, είναι λογικό να μπει μέσα στον οικισμό. Κι έτσι από πέρσι, από τον χειμώνα, ..., έμπαιναν αν μέχρι και στην πλατεία του Μετσόβου.» (Αιρετός στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, Μέτσοβο)

«... Παλαιότερα ... ήταν μεγαλύτερες οι δραστηριότητες γύρω από το χωριό ... Αυτή τη στιγμή ... ακόμα και οι λίγες δραστηριότητες που υπάρχουν, μπαχτσέδες και τέτοια, γίνονται σε πολύ μικρή περιφέρεια από το χωριό ή και μέσα στο χωριό ... οπότε το δάσος έρχεται και κλείνει γύρω από το χωριό.» (Εργαζόμενος στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, Ανατολικό Ζαγόρι)

«...Εκεί που φαίνονται τα πράσινα ...αυτά ήταν γυμνά χωράφια γύρω γύρω. Τώρα με την εγκατάλειψη των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και της κτηνοτροφίας, αυτό γίνεται δάσος, ολόκληρο ... φυσικό είναι ... να πλησιάζει τόσο πολύ το ζώο.» (Εργαζόμενος στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, Ανατολικό Ζαγόρι)

«Αυτή τη στιγμή στα περισσότερα χωριά είναι εγκαταλελειμμένος ο περιβάλλον χώρος γύρω από τον οικισμό. Δηλαδή βλέπουμε μπαχτσέδες παρατημένους ουσιαστικά. Ξαφνικά τώρα όλα αυτά είναι ένας εκπληκτικός βιότοπος για τα άγρια ζώα.» (Εργαζόμενος στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, Ανατολικό Ζαγόρι)

«...Από τις μαρτυρίες που έχουμε τόσα χρόνια, η αρκούδα δεν ερχότανε ... Ο άλλος περπατούσε έξι χιλιόμετρα, δέκα χιλιόμετρα, ερχόταν τη νύχτα από το δάσος στο χωριό, κουβαλούσε με τα ζώα τροφές, καλαμπόκια ... και δεν έβρισκε αρκούδα. Γιατί; Γιατί έβρισκαν τροφή οι αρκούδες πιο πάνω.» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

«Παλιά έξω από τον οικισμό ας πούμε σε τέσσερα πέντε χιλιόμετρα είχανε καλλιέργειες, είχανε καλαμπόκια, είχανε σιτάρια. Η αρκούδα έτρωγε εκεί τα καλαμπόκια, δεν ερχόταν κάτω. Τώρα εγκαληφθήκανε όλα αυτά. Πολλά χωράφια, αγροί ... δασωθήκαν μέσα, προχώρησε το δάσος, αυξήθηκε. Αυξήθηκε η συγκόμωση, η πυκνότητα, με αποτέλεσμα η αρκούδα να κατεβαίνει πιο κάτω.» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

Συγκεκριμένες αναφορές υποδηλώνουν ότι γραφειοκρατικές αγκυλώσεις αναστέλλουν την εφαρμογή διαχειριστικών πρακτικών που θα εμπλούτιζαν τους βιοτόπους της αρκούδας με σχετικές τροφικές πηγές:

«Επειδή ήταν δημόσιες εκτάσεις αυτές και δεν μπορούσες να κάνεις αλλαγή τώρα, να βάλεις οπωροφόρα δέντρα ... Θα μου πείτε τα οπωροφόρα δέντρα αυτά δεν ήταν τα ήμερα, ήταν τα άγρια, αγριοκερασιές, αγριομηλιές και τέτοια ... Εμείς κάνουμε μελέτες τέτοιες για αναδασώσεις. Αναδασώσεις όμως τέτοιες σε διάκενα με άγρια οπωροφόρα ή ήμερα οπωροφόρα δεν προβλέπονται μέσα από τη δασική μονοθεσία ... Μπορεί να ήταν από τον λόγο αυτό και δεν προχώρησε ...»

Μερικές αναφορές ερωτώμενων παραπέμπουν σε εξοικείωση των αρκούδων με μέσα αποτροπής της προσέγγισής της σε αγρούς:

«Παλιά λέγαμε με το φως φεύγει η αρκούδα ... Κι όμως εμείς είχαμε περίπτωση στο Κηπουριό, σε χωράφι με καλαμπόκια, βάζαμε φανάρια ... και πήγαινε κάτω από το φανάρι και έτρωγε ... Αυτή την πρώτη νύχτα, τη δεύτερη νύχτα κοιτούσε, παρακολουθούσε ... το φως εκεί το έβλεπε σταθερό ... Μια βραδιά δεν μπήκε, τη δεύτερη μπήκε. Και έτρωγε κάτω από το φανάρι.» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

«Πέρι ... που μαζεύαν τα καρύδια για παράδειγμα, ακάθεκτη, ανέβηκε πάνω στην Καρυδιά, κάθονταν έτρωγε. Την κοιτούσαν, τη φώναζαν, τίποτα. Έχουν εξοικειωθεί με τα φώτα, έχουν εξοικειωθεί με τον κόσμο, με τις φωνές, με τη μουσική ...» (Μελισσοκόμος, Κηπουριό)

Όλοι οι ερωτώμενοι διαπιστώνουν ότι ο πληθυσμός της αρκούδας τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί. Μάλιστα, πολλές αναφορές κάνουν λόγο για σημαντική αύξηση:

«...Τότε βέβαια οι αρκούδες ήταν πολύ λίγες ... Ήταν γύρω στις 120 αρκούδες, λέγαμε τότε ... Και από τότε, από το 1985 μέχρι σήμερα, η αρκούδα αυξήθηκε πάρα πολύ ο πληθυσμός της ... Τώρα είχαν πει γύρω στις 450 έχουν καταγράψει, με τις μεθόδους αυτές, DNA και του κολάρου ... Η αύξηση ήταν πάρα πολύ τα τελευταία χρόνια και βέβαια με την αύξηση αυτή δημιουργούνται και τα προβλήματα, ..., γιατί οι αρκούδες τώρα έχουν μπει μέσα σε κατοικημένες περιοχές.» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

«Φαίνεται ότι έχει αυξηθεί η ακτίνα διάδοσης πράγμα που σημαίνει ότι έχει αυξηθεί και ο πληθυσμός της.» (Εκπρόσωπος περιβαλλοντικών οργανώσεων, Ιωάννινα)

«Η αρκούδα έχει αυξηθεί πάρα πολύ ... Βλέπουμε στις λάσπες, ειδικά όταν έχει χιόνι, μετά από λίγο χιόνι, βλέπουμε τους τορούς. Βλέπουμε μεγάλη, μικρή ... Φαίνεται ποια είναι η μάνα μαζί με ένα δυο μικρά και οι μεγάλες οι μόνες ... Ποια είναι η αρσενική, η οποία είναι πάντα μόνη της ... Διακρίνουμε και τους τορούς σε πολλές περιπτώσεις, γιατί κινούνται στις ίδιες περιοχές ... Και λέμε, αυτή είναι η μεγάλη η από εκεί, αυτή είναι με τα δυο αρκουδάκια ξέρω εγώ» (Κυνηγός, Μέτσοβο)

«Πάρα πολύ [η αρκούδα έχει αυξηθεί]. Σε υπερβολικά μεγάλο βαθμό ... Εγώ θυμάμαι τουλάχιστον από το 2010, 2011 και μετά. Άρχισε δηλαδή να είναι έντονη η παρουσία. Όταν λέμε έντονη, στον δρόμο, έτσι; Να περπατάς δηλαδή μεσημέρι, το βράδι και να τη βλέπεις στα χωράφια μέσα.» (Μελισσοκόμος, Κηπουριό)

«Πιο παλιά δεν υπήρχε το πρόβλημα. Μιλάμε για τα τελευταία 6-7 χρόνια ... Έχει αυξηθεί ο πληθυσμός. Κι παράλληλα έχουν αυξηθεί και τα δέντρα.» (Γεωργός1, Αμυγδαλιές)

Πολλές αναφορές ήταν ιδιαίτερα ενδεικτικές ως προς τον ενδεχόμενο κίνδυνο που προκύπτει για την ασφάλεια των κατοίκων των οικισμών της υπαίθρου, σε περιστατικά όπου κάτοικοι συναντούν αρκούδες στα όρια των οικισμών ή μέσα στα όριά τους:

«Στο δικό μου το χωριό ... στην πλαγιά ενός ορεινού όγκου που φτάνει το 1200 μέτρα περίπου, θυμάμαι ένα πρωί είδαμε, όχι εγώ, ένα πρωί είδαν σε έναν δρόμο μια αρκούδα με αρκουδάκι ... κοντά στο χωριό., Και ίσως, επειδή το προηγούμενο βράδι μέναμε σπίτι και το σπίτι είναι απομονωμένο, ένα όγκος που ήταν στο σκοτάδι να ήταν το αρκουδάκι ... Πράγμα το οποίο βέβαια είναι αρκετά επικίνδυνο, γιατί αυτό προκαλεί και τη μαμά ...» (Εκπρόσωπος περιβαλλοντικών οργανώσεων, Ιωάννινα)

«Εγώ τώρα πήγαινα στο Σπήλαιο. Εφτά η ώρα το απόγευμα. Οδηγώ, δίπλα η γυναίκα μου και πίσω η κόρη μου. Όπως κατεβαίνω εκεί τις κατηφόρες για να πάω στου Ζιάκα το γεφύρι, κατεβαίνει μια και βγαίνει μπροστά, στον δρόμο. Βγαίνει στον δρόμο. Εγώ επειδή είχα περιθώριο όμως, φρενάρω και την αφήνω να φύγει μπροστά, δεν μπορούσε να πάει αριστερά, γιατί είχε κάγκελα ... Η κόρη μου τρελάθηκε, αχ μπαμπά τι ωραίο πράγμα, η γυναίκα μου αχ θεούλη μου, ευχαριστώ γι αυτό που βλέπω. Χαμός. Τους αφήνω, τώρα έτσι, ..., και στην πρώτη στροφή που δεν έχει κάγκελα, η αρκούδα με το που είδε χωρίς κάγκελα, κατεβαίνω, φεύγει μέσα. Φρενάρω εγώ και κατεβαίνω για να δω που πάει. Και πως κατεβαίνω, ..., ακούω την κόρη μου μέσα από το αμάξι, μπαμπά, πρόσεξε πίσω σου έχεις άλλη. Και με το που κάνω έτσι, ακούω τα χνότα, ήταν τόσο κοντά ... Αυτές ήταν δύο. Κι εγώ με το που πέρασα, τις έκοψα στη μέση ...» (Απασχολούμενος στον τουρισμό, Κρανιά)

«Πέρσι τον Νοέμβριο, στο Κηπουριό. Κατεβαίνω, είχε πολύ ομίχλη όμως. Βλέπω δύο, μέσα στην ομίχλη. Θα έπεφτα πάνω. Τις βλέπω μπροστά μου, φρενάρω. Αυτές τρομάξανε, ήταν μικρές όμως. Και σηκωθήκαν πάνω ... Και τις ακολουθώ με το αμάξι. Αυτές φύγανε ... Τη ώρα που στρίβω εγώ το αμάξι, έρχεται ένα Nissan από πέρα ... Και τρομάζουν αυτές, και δεν μπορούν να φύγουν δεξιά αριστερά και μαζεύονται στο μαγαζί μέσα ... Εκεί όμως στο μαγαζί έχει κάγκελα ... Και τις έχουμε επί ένα λεπτό. Επί ένα λεπτό. Να σηκώνονται, να κατεβαίνουν. Να σηκώνονται, να κατεβαίνουν. Τελικά βρίσκουν δίοδο, φεύγουν ... Αυτές πρέπει να ήταν 4, γιατί αυτός ερχόμενος από Γρεβενά είδε άλλες δυο στη στροφή παρακάτω. Ρε ... λέω θα μας φάνε οι αρκούδες, του κάνω πλάκα. Και λέει αυτός, ρε μεγάλε, μου λέει εδώ πίσω έχει άλλες δύο! ... Τρόμαξε αυτός ...» (Απασχολούμενος στον τουρισμό, Κρανιά)

«Μπαίνουν στο δημοτικό διαμέρισμα ... Μπαίνει ο κόσμος στα κτήματα και δεν φεύγουν ... Φοβόμαστε ότι ... ίσως έχουμε και χειρότερα.» (Γεωργός2, Αμυγδαλιές)

«Πέρσι ακριβώς τέτοιοι καιρό, στη συγκομιδή των κερασιών, στην εκκλησία του χωριού, πήγαινε ένας κύριος στο σπίτι του, η ώρα 9, βγήκε η αρκούδα και τον ακολουθούσε σε απόσταση από εδώ μέχρι την είσοδο του μαγαζιού ... Για τέτοιο σκηνικό ... Και μεγάλο ζώο, όχι αρκουδάκι, μεγάλο ζώο ...» (Γεωργός2, Αμυγδαλιές)

«Αν θα ρθεις στο χωριό μας, είναι πολύ ζωντανό χωριό. Είναι μικρά παιδιά. Και η αρκούδα η ώρα μια το βράδι διέσχισε την πλατεία του χωριού ...» (Γεωργός2, Αμυγδαλιές)

«Αλλά ήταν επικίνδυνο ... Ο κόσμος από τις 9, 10 η ώρα το βράδι πήγαινε σπίτι ... Εμφανιζόταν μέχρι και μέρα. Κι έτσι η όλη στάση μας όσον αφορά δηλαδή το θέμα της αρκούδας από πέρσι είχε φτάσει στα όρια του τι θα κάνουμε, δηλαδή, ..., επικίνδυνα πολύ.» (Αιρετός στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, Μέτσοβο)

«Από πέρσι αντιμετωπίσαμε ορισμένα προβλήματα. Από πέρσι τον χειμώνα, 13 προς 14 δηλαδή, εμφανίστηκαν αρκούδες μέσα στον οικισμό ... Ο λόγος όχι μόνο ότι είναι υπερπληθυσμός ... αλλά πιστεύω ότι κάτι έγινε, ότι δε βρίσκαν τροφή ... Γιατί όταν ο άνθρωπος δεν καλλιεργεί τίποτα έξω, στην ύπαιθρο, ..., για να βρίσκουν και οι αρκούδες κάτι, είναι λογικό να μπει μέσα στον οικισμό. Κι έτσι από πέρσι, από τον χειμώνα, ..., έμπαιναν αν μέχρι και στην πλατεία του Μετσόβου.» (Αιρετός στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, Μέτσοβο)

«Και περισσότερο είναι στους χώρους αποκομιδής των σκουπιδιών, ..., μέσα στα νεκροταφεία, είχαμε φοβερά προβλήματα, πάρα πολύ μεγάλα προβλήματα.» (Αιρετός στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, Μέτσοβο)

Ωστόσο, οι τοπικές κοινωνίες σε μερικές περιπτώσεις επιδεικνύουν αμφισημία απέναντι σε δύο διαφορετικές προσεγγίσεις στο θέμα της αρκούδας. Από τη μια πλευρά, την επίγνωση ότι η αρκούδα αποτελεί «ατραξιόν», ένα είδος «αξιοθέατου». Από την άλλη πλευρά, ο κίνδυνος που υπάρχει σε κάθε πιθανή συνάντηση ανθρώπου-αρκούδας:

«Είναι ατραξιόν η αρκούδα έτσι και αλλιώς αλλά δε χρειάζεται να τη χρησιμοποιούμε Μόνο που υπάρχει, φτάνει. Προκαλεί το δέος για έναν περιπατητή ... αλλά δεν είναι για το έχεις κατοικίδιο.» (Εργαζόμενος στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, Ανατολικό Ζαγόρι)

«Πέρσι είχα έναν πελάτη που είναι δημοσιογράφος στην Daily Mirror. Και ήθελε ρε παιδί μου να βγάλει φωτογραφία αρκούδα στο ξενοδοχείο. Βγάξαμε όλο το βράδι έναν κουβά με μήλα σε ένα σημείο,

καθόμασταν όλο το βράδι και ξενυχτούσαμε. Μόλις κοιμόσασταν ερχόταν και τα έτρωγε. Ήταν μια εβδομάδα εκεί πέρα. Είναι έξυπνη ...» (Απασχολούμενος στον τουρισμό, Κρανιά)

«...Θέλαμε να τραβήξουμε ένα βίντεο πως πλησιάζει το ξενοδοχείο. Και να το δείχνουμε κάπως σαν σποτάκι, σαν ... Να μπορείς να το χρησιμοποιήσεις. Αυτός ήταν ο λόγος που καθίσαμε τρία βράδια ... Καθόμασταν μέχρι τις 3, 4. Μόλις κοιμόμασταν τα μήλα φαγωμένα.» (Απασχολούμενος στον τουρισμό, Κρανιά)

Σε αυτό συμβάλλει το γεγονός ότι οι ερωτώμενοι συνειδητοποιούν ότι οι επισκέπτες στην περιοχή εκφράζουν την επιθυμία να δουν την αρκούδα:

«...Κοίταξε, αυτό που ξέρω εγώ είναι ότι στον κόσμο, στον τουρίστα, τη θέλει την αρκούδα. Την θέλει με κάθε τρόπο. Όλοι μα όλοι, θα ρωτήσουν. Μα όλοι όμως ... Αρκούδες έχετε; Είναι στο 100%. Όλοι θα πούνε, αρκούδες έχετε;» (Απασχολούμενος στον τουρισμό, Κρανιά)

«Αφού ορισμένοι που βλέπω εγώ είναι διατεθειμένοι να πάνε από Κρανιά στο Νυμφαίο ... Και ένας Αθηναίος λέει πόσο είναι, λέω είναι μακριά, είναι δύο ώρες και ... Σιγά μωρέ, για να πάνε να το δουν.» (Απασχολούμενος στον τουρισμό, Κρανιά)

«Θεωρώ ότι είναι ωραίο πράγμα ο επισκέπτης να δει την αρκούδα ... Εγώ έχω την κόρη μου, την έχει δει δέκα φορές και έχει τρελαθεί. Βλέπεις μια χαρά ένα πράγμα...» (Απασχολούμενος στον τουρισμό, Κρανιά)

«...Όλοι σχεδόν. Μεγάλο ποσοστό από επισκέπτες ... ζητάν αρκούδα, ναι. Όλοι ρωτάνε, αρκούδα θα δούμε; Εκεί που θα πάμε; Που είπες θα μας στείλεις, θα δούμε αρκούδα; Δηλαδή είναι το πρώτο που θέλουν να δούνε ... Και εμείς τους απαντάμε, βέβαια, αν είστε τυχεροί, θα δείτε αρκούδα. Είναι καθαρά θέμα τύχης η αρκούδα...» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

«Ναι. Πως θα γίνει να δούμε, δηλαδή υπάρχει περίπτωση; Πάρα πολλοί, δηλαδή θέλουνε ... Κάποιοι ρωτάνε και από φόβο. Δηλαδή, υπάρχει περίπτωση εκεί που περπατάω να δω αρκούδα;» (Εργαζόμενη στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, Ανατολικό Ζαγόρι)

«Εμείς έχουμε τον δρόμο της αρκούδας που κάθε χρόνο έχουμε πολύ κόσμο εκεί ... Συμμετοχή που γίνεται σαν αγώνα δρόμου. Αυτό που είναι 40, 42 χιλιόμετρα προσπαθούμε να τον κάνουμε 50, 60 και σε καλά μέρη ... και νομίζω ότι θα το πιστοποιήσουμε.» (Αιρετός στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, Μέτσοβο)

«Τραυματίστηκε ένα αρκουδάκι, να σας φέρω ένα παράδειγμα, κάποιος πήγε, κάποιος φρόντισε, το μεταφέραμε Θεσσαλονίκη από ό,τι θυμάμαι, αποκαταστάθηκε ... Γιατί ένας τραυματισμός ... σε αρκουδάκι αι δυσφημεί μια περιοχή και είναι πρόβλημα.» (Αιρετός στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, Μέτσοβο)

2η Ενότητα Αποτελεσμάτων - Συναντήσεις ανθρώπου - αρκούδας

Πέρα από την προσέγγιση αρκούδων σε οικισμούς, διαπιστώθηκε ότι υπήρξαν μια σειρά από συναντήσεις ανθρώπου-αρκούδας είτε στο επαρχιακό οδικό δίκτυο είτε στον βιότοπο της αρκούδας. Και οι συναντήσεις αυτές, που κυρίως προκύπτουν από υπαίθριες δραστηριότητες (άθληση, περιήγηση, κυνήγι), υπογραμμίζουν τον σχετικό κίνδυνο που ελλοχεύει στις συναντήσεις του ανθρώπου με την αρκούδα:

«Πέτυχα μια φορά μια αρκούδα σε μια στροφή. Την πετυχαίνω ... Το μόνο που με τρόμαξε ήταν ότι είχα τον σκύλο ... και δεν ήξερα πως θα αντιδράσει ο σκύλος ... Αλλά για καλή μου τύχη, ο σκύλος δεν έκανε τίποτα, τίποτα. Μόνο έκασε και την κοίταξε ... Όσο ψύχραιμος και να σαι, αν είσαι στο πουθενά, είσαι με τα πόδια, έχεις και το σκυλί ... Πάγωσα, πως το λένε ... Εκεί που πάει ο σκύλος, αρχίζει και πάει αργά. Και λέω τι έγινε. Σταματάει ο σκύλος ... Κοιτάω στη στροφή, μόλις πήγε αριστερά να βγει από κάτω. Με το που βγάζει το κεφάλι μας βλέπει, κατεβάζει πάλι το κεφάλι και φεύγει.» (Απασχολούμενος στον τουρισμό, Κρασιά)

«Αυτό πριν ένα μήνα έγινε ... Έτρεχε στο βουνό και πως στρίβει σε μια στροφή, έπεσε πάνω στην αρκούδα. Αυτή επειδή είχε μικρό, τρόμαξε. Ήταν αυτός, η κουνιάδα του και η γυναίκα του. Με το που τους βλέπει, σηκώνεται στα δύο πόδια ... Αγριεύει η αρκούδα. Η κουνιάδα του μαζί με τη γυναίκα του, με το που τη βλέπουνε, φεύγουνε πίσω ... Και κάνει η αρκούδα, επειδή είχε το μικρό, έκανε κι αυτή να ορμήξει ... Φεύγει κι αυτός που λες, πίσω, τον κυνηγάει. Τον κυνηγάει γύρω στα 50-60 μέτρα. Στη στροφή, μόλις χάνει οπτική επαφή, σταματάει και πάει περπατητός. Και μόλις πάει 10 15 μέτρα, ακούει τουκ τουκ τουκ, αυτή συνέχιζε και τον κυνηγάγε. Και τραβάω λέει μετά ένα τρέξιμο ... Άλλα 50 μέτρα και τον άφησε γιατί άφησε τα μικρά ...» (Απασχολούμενος στον τουρισμό, Κρασιά)

«Εγώ είχα ένα ατυχές περιστατικό από τη μία, με αίσιο τέλος για μένα ... Με δάγκωσε εμένα κιόλας, πάλεψα και με δάγκωσε. Ευτυχώς είχα ένα σκυλί με έσωσε το σκυλί... Εκείνη τη στιγμή ήμουνα μόνος μου, ήταν κάποιος σε και απόσταση στα 100 μέτρα ... Αφού παλέψαμε κάναμε κάποιες τούμπες, εγώ ήμουνα ξάπλα κάτω και η αρκούδα ήρθε και με έπιασε από εδώ, στην κοιλιά, με τα δόντια ... Ήταν τόσο μεγάλη, ... , πρώτη φορά βλέπω τόσο μεγάλη αρκούδα ... αρσενικιά. Μόλις με έπιασε και με δάγκωσε, την ώρα εκείνη ήρθε το σκυλί και την έπιασε ... ξέρεις πιο είναι το αδύνατο σημείο Άφησε εμένα κι έπιασε το σκυλί, το οποίο τελικά δεν επέζησε. Παρόλο που το πήγα σε όποιον κτηνίατρο που μπορούσε κάτι να κάνει ... Ταλαιπωρήθηκε 2 μήνες. Του είχε σπάσει κόκκαλα στη σπονδυλική του στήλη και στη

λεκάνη... Του είχε κάνει ζημιά και στα νεύρα και από τη μέση και κάτω το σκυλί ... Πλέον δε γινόταν τίποτα ... και κατέληξε μετά από κανένα δίμηνο.» (Κυνηγός, Μέτσοβο)

«Είχαμε πολλά σκυλιά, ήμασταν στην παγάνα, την κυνηγούσαν την αρκούδα ... Ήταν σε ένα ξέφωτο και επάνω ήταν πολύ πυκνό μέρος ... Είχαμε 5, 6 σκυλιά τα οποία την κυνηγούσαν, και η αρκούδα πήγε και κάθισε εκεί μέσα, προφανώς θα την είχανε πιάσει, θα την είχανε δαγκώσει τα σκυλιά ... Πάνω από καμιά ώρα την κυνηγούσαν ... Πήγαμε εκεί με σκοπό να μαζέψουμε σιγά σιγά τα σκυλιά.» (Κυνηγός, Μέτσοβο)

«Την είδε κάποιος την αρκούδα, την είχε δει ... Είχαμε βάλει παγάνα για γουρούνια εμείς, και την είδε κάποιος, Πέρασε κοντά στα καρτέρια ... Λέει κοιτάξτε, προσέξτε, είναι αρκούδα, είναι πολύ μεγάλη, προσέξτε ... Πέρασε από τα καρτέρια, έφυγε, κάπου σταμάτησε .. σε ένα πυκνό μέρος ... Πήγαμε να μαζέψουμε τα σκυλιά ... Μόλις έφυγε και το τελευταίο σκυλί ... τότε αυτή ήταν τόσο εξαγριωμένη ... Μόλις σταμάτησε το σκυλί να γαυγίζει, ένα σάλτο, μεγάλο σάλτο, για να πιάσει το σκυλί. Το σκυλί έφυγε παρακάτω, ήρθε δίπλα σε μένα ... στρίβει ξαφνικά δεξιά το σκυλί ... Και η αρκούδα ήρθε προς εμένα φρεναριστή... . Εγώ βλέποντας πως έρχεται προς εμένα, προσπάθησα να φύγω λίγο και να πάω ... είχε κάτι πεύκα εκεί εν πάση περιπτώσει ... Αλλά ήτανε βροχερός ο καιρός, τώρα γλίστρησα, από κάποιο ξύλο, με πιάστηκε το πόδι, τώρα μιλάμε για δευτερόλεπτα, έτσι;» (Κυνηγός, Μέτσοβο)

«Εγώ που σας είπα δεν είδα ποτέ στη Βάλια Κάλντα αρκούδα, ένας Ορειβατικός Σύλλογος Τρικάλων μια μέρα που τους πήγα μέχρι το αρκουδόρεμα εκεί, τους έδειξα το μονοπάτι και λέω φεύγω. Μόλις ξεκίνησαν αυτοί, στα 10 μέτρα βρήκαν μια αρκούδα ...Γι' αυτό λέμε είναι καθαρά θέμα τύχης η αρκούδα, τη βρήκαν εκεί μόλις ξεκινήσανε.» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

3η Ενότητα Αποτελεσμάτων - Ομάδα Άμεσης Επέμβασης

Υπάρχει ανάγκη για ενημέρωση των τοπικών κοινωνιών σχετικά με τη συγκρότηση και τη δράση της Ομάδας Άμεσης Επέμβασης:

«Οι περισσότεροι δεν το ξέρουν καν [Ομάδα Άμεσης Επέμβασης για την αρκούδα] ... Μπορεί να το ξέρει κάποιος δήμαρχος στα κεντρικά ... Οι ντόπιοι δασεργάτες και τέτοια δε νομίζω ότι το ξέρουν όλοι. Εκτός αν έτυχε ... ότι τους το είπα εγώ. Στο διπλανό χωρίο είναι σίγουρος ότι δεν το ξέρουν. Ή στο Περιβόλι. Εκτός αν πιάσουν κουβέντα με τους φύλακες που έρχονται από τα Γρεβενά.» (Εργαζόμενος στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, Ανατολικό Ζαγόρι)

«Εμφανίζονται 3 στελέχη ... [της περιβαλλοντικής οργάνωσης], με τα όπλα, τα αυτοκίνητα, τον εξοπλισμό, αρχίζουν να πυροβολούν, κρότου λάμψης και τα λοιπά ... Το δασαρχείο να μην μπορεί να βοηθήσει καθόλου, γιατί δεν ξέρει τίποτα, και οι κάτοικοι να στρέφονται εναντίον ... [της

περιβαλλοντικής οργάνωσης] και εναντίον της Ομάδας Άμεσης Επέμβασης , θεωρώντας τους υπεύθυνους για το που είναι η αρκούδα εκεί. Γιατί σου λέει που ήταν αυτοί; Γιατί ήρθαν τώρα αυτοί για να μας βοηθήσουν; Αυτοί τα αμολήσανε! Δηλαδή άμα σε δαιμονοποιήσουνε, ματαιώνεται κάθε προσπάθεια ...» (Εκπρόσωπος περιβαλλοντικών οργανώσεων, Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου)

Πολλά προβλήματα προκύπτουν από την οικονομική κρίση και τις συνέπειές της στην επιχειρησιακή επάρκεια των δασαρχείων και των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης:

«Που πάσχει αυτό, είναι η έλλειψη οργάνωσης ... το ποιος θα είναι μπροστά, ποιος θα συντονίζει, πρέπει να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα ... Υπάρχουν οι οργανώσεις αυτές που συμμετέχουν δε συμμετέχουν ... Οι δήμοι που δεν έχουν τα μέσα τώρα, τα δασαρχεία που δε χρηματοδοτούνται ... Δηλαδή αυτά είναι προβλήματα ... Αναγκάζονται να απευθυνθούν στους δήμους. Οι τοπικές αυτοδιοικήσεις από την άλλη πλευρά έχουνε απαξιωθεί όσον αφορά τις χρηματοδοτήσεις τώρα, δεν υπάρχουνε χρηματοδοτήσεις.» (Αιρετός στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, Μέτσοβο)

Επίσης, αρκετές φορές προκύπτει ότι η απόκριση της Ομάδας Άμεσης Επέμβασης δεν είναι τελικά όσο «άμεση» πρέπει να είναι με βάση τον σχεδιασμό της και τη βασική της στόχευση:

«Όχι, έχουμε στοιχεία ότι δεν είναι [άμεσης επέμβασης], το αντίθετο.» (Εκπρόσωπος περιβαλλοντικών οργανώσεων, Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου)

Διαπιστώνεται, ωστόσο, ότι η Ομάδα Άμεσης Επέμβασης μπορεί να αυξήσει τις συνενυρέσεις ανάμεσα σε μέλη εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων και να ευνοήσει τη συνέργεια των ομάδων αυτών.

«Μου λέει [ο θηροφύλακας] ..., δεν είχαμε κανένα πρόβλημα, είχαμε άψογη συνεργασία [με τις περιβαλλοντικές οργανώσεις], συνεννόηση ... Δεν είχαμε κάποιο θέμα. Αυτό μας ικανοποίησε πρώτα εμάς και με ικανοποίηση το λέμε και σε όλους και στην Ομοσπονδία και σε εσάς...» (Κυνηγός, Μέτσοβο)

4η Ενότητα Αποτελεσμάτων - Ηλεκτροφόρες περιφράξεις

Διαπιστώνεται ομοφωνία μεταξύ των ερωτώμενων ως προς την αποτελεσματικότητα των ηλεκτροφόρων περιφράξεων για την αποτροπή ζημιών από αρκούδα:

«Εδώ δουλεύουν μόνο με ηλεκτροφόρες περιφράξεις. Έχουμε ένα πρόγραμμα από το πάρκο εμείς που δανειζόμαστε ουσιαστικά στους μελισσοκόμους ή και σε κτηνοτρόφους [περιφράξεις]. Για έναν χρόνο το κάνουμε αυτό και με κλήρωση πηγαίνει στον επόμενο. Πιλοτικά το κάνουμε, για να δούμε αν λειτουργεί. Εδώ δεν μπήκαν και ν σε αυτή τη διαδικασία. Βαλαν από την αρχή...» (Εργαζόμενος στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, Ανατολικό Ζαγόρι)

«Η μόνη [λύση] για μένα είναι η ηλεκτροφόρα περίφραξη. Ο πιο αποτελεσματικό μέσο απομάκρυνσης της αρκούδας ... Αλλά βέβαια ... θέλουμε ηλεκτροφόρες για τους κτηνοτρόφους, θέλουμε για τα μελίσσια, θέλουμε για όλες τις καλλιέργειες ... Είναι πολλά ...» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

«Εμείς εδώ σαν πάρκο έχουμε δέκα περιφράξεις που τις δίνουμε πιλοτικά ... και δίνουμε 4 στον νομό Γρεβενών και 6 στον νομό Ιωαννίνων . Πιλοτικά βέβαια, όποιος θέλει .. έχουμε κάποιες προϋποθέσεις, να έχουν βιβλιόριο κτηνοτρόφου, να έχουν βιβλιόριο μελισσοκόμου ... Ας πούμε φέτος δώσανε σε 4 των Γρεβενών, του χρόνου θα πάρουνε άλλοι, όχι οι ίδιοι ... Και τώρα θα κάνουμε μια προμήθεια μέσω ενός προγράμματος, να πάρουμε περισσότερες ηλεκτροφόρες περιφράξεις ...» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

«Πλέον με τις περιφράξεις σε σχέση με τους μελισσοκόμους δε χρειάζεται να γίνει περειαίρω τίποτα. Δηλαδή, ένας μελισσοκόμος καταλαβαίνει στα Γρεβενά όταν πάρει μελίσσια, το πρώτο πράγμα που θα πάρει θα πάρει περίφραξη.» (Μελισσοκόμος, Γρεβενά)

«Σε ό,τι αφορά τώρα τους καλλιεργητές που έχουνε δέντρα, ναι ... Τα οπωροφόρα και κήπους ... Εκεί αξίζει. Και νομίζω αν βγει ένα πρόγραμμα ... με περιφράξεις θα πρέπει να συμπεριλάβει οπωσδήποτε αυτούς.» (Μελισσοκόμος, Γρεβενά)

«Τα καλώδια τελευταία πληθαίνουν, όλο και περισσότεροι παραγωγοί χρησιμοποιούν την περίφραξη με το καλώδιο Θα έλεγα είναι το μοναδικό μέσο, το αποκλειστικό μέσο το οποίο προστατεύει και την καλλιέργεια αλλά παράλληλα και το ζώο.» (Γεωργός1, Αμυγδαλιές)

«Εμείς εδώ έχουμε σοβαρό πρόβλημα από το 95 και μετά. Δηλαδή εγώ στα αμπέλια που έχω σε δυο πλευρές τα έχω περιφραγμένα. Το έχω φραγμένο με ρεύμα. Μέχρι τότε είχα σοβαρό πρόβλημα. Δηλαδή κάθε βράδι που πήγαινα μέσα έβρισκα τις αρκούδες. Και δεν είναι ότι τρώγαν μόνο, κάναν και ζημιά στα κλήματα. Περνάν ανάμεσα στις γραμμές και περνώντας τα παρασέρνουν. Τώρα τα τελευταία χρόνια μετά το 95 έβαλα περιφράξεις και κάπου ηρέμησα.» (Γεωργός, Κνίδη)

«Δεν έχει πρόβλημα, σαν εγκατάσταση. Δηλαδή εγώ είχα ξεκινήσει από πολύ νωρίς γιατί είχα και μελίσσια και είχα πάρει και από τον Αρκτούρο και είχε ένα πρόγραμμα τότε που μου το έδωσε τζάμπα εμένα. Για την περίφραξη. Και το έχω ακόμη πριν το 95 να καταλάβεις. Δεν έχει πρόβλημα, σαν κατασκευές δεν έχουν πρόβλημα.» (Γεωργός, Κνίδη)

Ωστόσο πολλές αναφορές υποδηλώνουν ότι η εγκατάσταση της περίφραξης πρέπει να συνοδευτεί από συνοδά μέτρα που αφορούν στο ενδεχόμενο εξαγρίωσης της αρκούδας:

«Το μόνο που είχαμε ως απώλεια ήταν σε έναν που είχε βάλει δίπλα από το ορειβατικό καταφύγιο τα μελίσινα του ... πήγε η αρκούδα, ήταν ένα αρσενικό μεγάλο, χτύπησε το ρεύμα, θύμωσε, και έπεσε πάνω στις χήνες και έφαγε τις χήνες. Ενώ περνούσε συνέχεια από κει, δεν τις πείραζε τις χήνες. Αλλά τη μέρα που έπεσε πάνω στο ρεύμα ... έκανε μεγάλη ζημιά. Δεν του άφησε καμία. Αυτό με τις χήνες δεν έχει ηλεκτροφόρο. Αυτό μόνο είχαμε σα ζημιά δηλαδή από αρκούδα.» (Εργαζόμενος στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, Ανατολικό Ζαγόρι)

«Έτυχε σε μελισσοκομείο όπου δεν μπόρεσε να μπει μέσα και δίπλα ήταν ένα δεντράκι ... Το ξερίζωσε από τα νεύρα της. Γιατί δεν μπόρεσε να πάει μέσα λόγω της ηλεκτροφόρας περίφραξης ... Αν πας τώρα πάνω από ένα μελίσι είναι μια υπέροχη μυρωδιά ... Η αρκούδα που έχει 500 φορές πιο ανεπτυγμένη όσφρηση από εμάς φαντάσου τι παθαίνει. Και είναι και νηστικιά κιόλας. Και πάει από τα νεύρα της και ξερίζωσε ένα δέντρο ... Να το δεις το δέντρο πως ήτανε ... Είχε αφήσει μόνο το ξύλο.» (Μελισσοκόμος, Γρεβενά)

Εξαιρετικά ενδιαφέροντα ως προς την περεταίρω διάδοση των ηλεκτροφόρων περιφράξεων είναι ότι τεχνίτες στην περιοχή μελέτης έχουν αναπτύξει τεχνογνωσία για την κατασκευή και διάθεσή τους. Μάλιστα, αυτό φαίνεται να έχει μειώσει και το κόστος προμήθειας των περιφράξεων για τους παραγωγούς:

«Οι οποίες βέβαια τώρα, υπάρχουν και πολύ φθηνές. Είναι ένας από το Ελεύθερο εδώ που κάνει στην Κοζάνη, κατασκευάζει, τις φτιάχνει. Πατέντα δικιά του ... Εχω έχω 2 περιφράξεις. Την πρώτη την πήρα από Γερμανία, την παρήγγειλα μέσω internet, την πήρα γύρω στα 180 Ευρώ μόνο τον πολλαπλασιαστή, το Inverter και το πάνελ. Και την μπαταρία. Τώρα όλα αυτά μαζί 120 Ευρώ τα δίνει ... Και πάρα πολλοί έχουν πάρει» (Μελισσοκόμος, Γρεβενά)

«Και τους κτηνοτρόφους. Υπάρχουν κτηνοτρόφοι, πλέον, που χρησιμοποιούν τις περιφράξεις για να περιορίσουν τα ζώα ... Έχω τώρα έναν ... αυτό αγόρασε περίφραξη [από τον κατασκευαστή της περιοχής]... και την έβαλε για να περιορίσει τα ζώα.» (Μελισσοκόμος, Γρεβενά)

«Στην Κοζάνη υπάρχει κάποιος που φτιάχνει, ναι.» (Μελισσοκόμος, Κηπουριό)

«Την Κυριακή που μας πέρασε ήρθε ένας μάστορας που είναι από το κοντινό χωριό το δικό μας ... αυτός έχει κατάσταση στην Κοζάνη ... και πουλάει ... Ήρθε επάνω και μας ενημέρωσε, έφερε και μηχανήμα, έφερε και μετασχηματιστή, μπαταρία ...» (Γεωργός2, Αμυγδαλιές)

Ένα ακόμη ενδιαφέρον στοιχείο για τις ηλεκτροφόρες περιφράξεις είναι η γενικότερη τεχνογνωσία που αναπτύσσεται ως προς τις τεχνικές προδιαγραφές και βέλτιστες πρακτικές για τις εγκαταστάσεις αυτές και τη λειτουργία τους. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι απαιτείται η ακριβής αποτύπωση εναλλακτικών τεχνικών επιλογών ώστε να παραχθεί ένα εγχειρίδιο βέλτιστης πρακτικής προσαρμοσμένο στην περιοχική μελέτη και τις παραγωγικές δραστηριότητες που αυτή υποστηρίζει:

«Πριν ένα μήνα μου χάλασε την περίφραξη εμένα ... Θα είχε και κανένα αρκουδάκι και θα φοβήθηκε. Η μεγάλη αρκούδα δεν μπαίνει ποτέ μέσα. Μόνο άμα έχει το μικρό και κάνει καμιά βλακεία και πάει να περάσει ... Εγώ ούτως ή άλλως έχω ισχυρό ρεύμα, είναι δυνατό ... Έκοψε ένα καλώδιο κι έφυγε.» (Μελισσοκόμος, Κηπουρείο)

«Είναι έτσι φτιαγμένο που δεν κόβεται το κύκλωμα σε μένα. Πρέπει να κοπούν και τα τρία. Αλλά και να κοπούν και τα τρία θα έχει όλο το υπόλοιπο εκτός από εκείνο που κόπηκε.» (Μελισσοκόμος, Κηπουρείο)

«Κι έχει να κάνει ύστερα με τον τρόπο με τον οποίο το συνδέεις. Για παράδειγμα ο πατέρας μου είναι ηλεκτρολόγος το έχει συνδέσει κάπως διαφορετικά. Έχουμε κάμει κι ένα καλώδιο υπογείως. Εγώ στην περίφραξη έχω λαμαρίνα. Για να μη φυτρώνουν χόρτα και ακουμπάνε στα καλώδια. Οπότε αν περάσει η αρκούδα ή οποιοδήποτε άλλο ζώο εκεί στη λαμαρίνα κάνει γείωση και χτυπάει 2 φορές το ρεύμα ...» (Μελισσοκόμος, Κηπουρείο)

«Γυρνάει ο μονωτήρας εκεί που παίζει το ζώο ... Και καλά είναι να είναι ξύλινες. Ούτως ώστε θα έχει μια μικρή απώλεια ρεύματος. Αν γυρίσει το σύρμα και οι πάσσαλοι είναι από σίδηρο, μιλάμε για κύκλωμα με βολτ, οπότε έχουμε βολτ γειωμένο σε 2 σημεία, άρα πάμε στο 0.» (Γεωργός1, Αμυγδαλιές)

«... Η καλλιέργεια εδώ έχει κάποιες ιδιομορφίες. Δεν υπάρχει αναδασμός, δεν είναι τα κομμάτια μονοκόμματα ... Με 3 σειρές σύρμα, δηλαδή μια στα 30 εκατοστά από το έδαφος, μια στα 70 και μια στο ένα μέτρο περίπου, με απόκλιση 5 εκατοστών η κάθε μία, είμαστε καλυμμένοι.» (Γεωργός1, Αμυγδαλιές)

«Έχουμε μάθει ότι υπάρχουν μηχανήματα που έχει 2 και 3 παροχές ... Μπορεί να γίνει ενιαία περίφραξη, 2 και 3 παραγωγοί μαζί ... που τα χωράφια είναι κοντά, με ένα μηχανήμα ... Κακά τα ψέματα, τα μηχανήματα είναι που ανεβάζουν το κόστος.» (Γεωργός1, Αμυγδαλιές)

5η Ενότητα Αποτελεσμάτων - Ποιμενικοί σκύλοι

Οι απόψεις των ερωτώμενων αναφορικά με την αποτελεσματικότητα των ποιμενικών σκύλων στην απόκρουση επιθέσεων σε κτηνοτροφικά ζώα από αρκούδα ήταν διχασμένες. Μερικοί ερωτώμενοι υπογράμμισαν ότι οι ποιμενικοί σκύλοι είναι αποτελεσματικοί:

«Την αρκούδα δυο με τρία [σκυλιά] τη διώχνουνε. Το παιδί από το καφενείο έχει δυο τέτοια, σλάβικα τσομπανόσκυλα. Δεν τους βάζει χέρι η αρκούδα. Θα τη διώξουν. Δε θα τη σκοτώσουν, δεν θα της κάνουν και μάχη, γιατί ... αν τα χτυπήσει τα σακατεύει.» (Εργαζόμενος στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, Ανατολικό Ζαγόρι)

Άλλες αφηγήσεις υπογραμμίζουν την αδυναμία των σκύλων να προστατέψουν αποτελεσματικά τα κτηνοτροφικά ζώα:

«Η αρκούδα ήθελε να φάει ένα ζώο, ένα μουλάρι ... που ήταν δεμένο στην πεδιάδα εκεί ... Πήγε η αρκούδα το βράδι να το φάει. Πέσαν πάνω τα σκυλιά, 4 5 σκυλιά, τσομπανόσκυλα, και τα κανε έναν ελιγμό, πήγε γύρω γύρω πέρα στο ρέμα, τα γύρισε έτσι από κάτω, κι αυτά γυρίσαν, σου λέει έφυγε ... δηλαδή τους έκανε έναν κύκλο και πήγε το έφαγε. Και πάμε την άλλη μέρα και το βλέπουμε φαγωμένο το ζώο ... Λέει ο τσομπάνος έπαθα πλάκα λέει ...» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

Μια έμμεση ένδειξη σχετικά με την αποτελεσματικότητα των ποιμενικών σκύλων είναι η ζήτηση καλών σκύλων από τους κτηνοτρόφους:

«Αυτό με τα σκυλιά το ξέρουν όλοι, γιατί είναι κάτι που τους ενδιαφέρει άμεσα. Τα σκυλιά πρέπει να ανανεώνονται. Εγώ επειδή πάω περιπολίες με τους φύλακες από την πλευρά του Μετσόβου, ... είδα πολλούς ανθρώπους να ενδιαφέρονται, για σκυλιά καλά να ρωτάνε και να παίρνουνε ...» (Εργαζόμενος στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, Ανατολικό Ζαγόρι)

Ένα στοιχείο που φαίνεται να έχει ιδιαίτερη σημασία για τη συγκρότηση και διατήρηση ενός δικτύου κτηνοτρόφων για αναπαραγωγή και ανταλλαγή ποιμενικών σκύλων είναι οι σχέσεις μεταξύ των κτηνοτρόφων:

«Δε δίνουν εύκολα [μεταξύ τους σκυλιά οι κτηνοτρόφοι], όχι απαραίτητα για αυτό τον λόγο [για να μην έχουν αυτοί ζημιές αλλά ο διπλανός]. Για λόγους εγωισμού ότι εγώ έχω τα καλύτερα σκυλιά ... Παίζουν όλα τον ρόλο τους.» (Εργαζόμενος στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, Ανατολικό Ζαγόρι)

«Δεν επικοινωνεί ο ένας με τον άλλον αλλά την έκανε τη δουλειά ο ... [μέλος περιβαλλοντικής οργάνωσης]. Τα πήγαινε ... Τον εμπιστεύονταν να κάνει αυτή τη δουλειά.» (Μελισσοκόμος, Γρεβενά)

«Η δικτύωση αποδίδει, αρχίζουνε μεταξύ τους και ανταλλάσσουνε σκυλιά, αλλά δεν είμαι σίγουρος ότι αυτό θα συνεχιστεί χωρίς την υποστήριξη και την πίεση και τη μεσολάβηση του ... [μέλος περιβαλλοντικής οργάνωσης]. Γιατί στην ουσία αυτός το κρατάει το πράγμα, εδώ και καιρό.» (Εκπρόσωπος περιβαλλοντικών οργανώσεων, Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου)

«Σκέφτονται κουτοπόνηρα. Ότι άμα έχω εγώ σκυλιά και δεν έχει ο διπλανός θα πάθει ζημιά αυτός δεν θα πάθω εγώ, άρα γιατί να του δώσω σκυλιά ... Και δεν τον γουστάρω, γιατί να του δώσω σκυλιά που έχω εγώ, δικά μου, τέτοια πράγματα.» (Εκπρόσωπος περιβαλλοντικών οργανώσεων, Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου)

6η Ενότητα Αποτελεσμάτων - Ζημιές από αρκούδα και αποζημιώσεις

Τα περισσότερα παράπονα για τις ζημιές από αρκούδα επικεντρώνονται στην αδυναμία του συστήματος αποζημιώσεων να αντιστοιχηθεί με τον κόπο των παραγωγών, τις συμβολικές αλλά και υλικές διαστάσεις των ζημιών, καθώς και τα βιολογικά χαρακτηριστικά της θήρευσης κτηνοτροφικών ζώων από την αρκούδα:

«...Πρέπει να σου φάει μια ζωική μονάδα ... Μια ζωική μονάδα είναι τέσσερα πρόβατα. Η αρκούδα από τη φύση της δεν τρώει τέσσερα πρόβατα. Αλλά ακόμη κι αν σου φάει τέσσερα πρόβατα, πες ότι μπήκε μέσα και αφήνιασε και χτύπησε τέσσερα και τα σκότωσε, θα τα μετακινήσει και θα τα πάει προς μέρος που θα τα κρύψει, προς τη φωλιά της. Ο ΕΛΓΑ ζητά από τον κόσμο να του δείξει που είναι το σκοτωμένο ζώο. Εκεί είναι ένα θέμα τώρα. Και πληρώνουν ως αποζημίωση το ζώνον βάρος. Ενώ η πραγματική ζημιά που παθαίνει ο κτηνοτρόφος δεν είναι το ζώνον βάρος. Είναι το αρνί, είναι η παραγωγή του γάλακτος και του τυριού, δηλαδή, έχει μεγαλύτερο βάθος. Οπότε είναι προτιμότερο για τον κτηνοτρόφο να σκοτώσει το ζώο. Εκεί έχουμε ένα θέμα.» (Εργαζόμενος/η στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου)

«... οι αποζημιώσεις με τον ΕΛΓΑ δεν πάνε καθόλου ... Την κυψέλη δεν την αποζημιώναν, αποζημιώναν μόνο το μέλι ... ναι, αλλά η αρκούδα κάνει και την κυψέλη, τη σπάει ... Ή τα πρόβατα, έπρεπε να σε φάει τόσα πρόβατα για να σε αποζημιώσει ...» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

«Έπειτα, οι ζημιές από τις αρκούδες γινόταν.... Έτρωγε το μοσχάρι σήμερα, έτσι; Έπαιρνε τηλέφωνο σήμερα τον ΕΛΓΑ, ο ΕΛΓΑ ερχόταν μετά από 3 μέρες ... Γιατί η υπηρεσία ήταν στην Κοζάνη, δεν μπορούσε κι αυτή αυθημερόν να ρθει ... Όταν ερχόταν μετά από 2 μέρες, αμφιβολίες εκφραζόταν γιατί, ήταν από αρκούδα, ήταν από λύκο, ήταν από οποιαδήποτε άλλη αιτία; Δεν μπορούσε να βγάλει η αυτοψία ένα πόρισμα, να πουν ότι, ναι, ήταν από λύκο ή ήταν από αρκούδα. Με αποτέλεσμα να δημιουργούνται αυτά τα προβλήματα και οι κτηνοτρόφοι να είναι εναντιωμένοι με τον ΕΛΓΑ ... Αλλοιώνόταν, έπιανε βροχή, δεν μπορούσαν να βρουν τίποτα ...» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

«Ήμουνα σε μια περίπτωση τέτοια με τον ΕΛΓΑ ... ήτανε ένας από το Περιβόλι, ένας κτηνοτρόφος, τον είχε φάει μια αγελάδα η αρκούδα, πήγαμε ... εκεί τη βρήκαμε, κι ο ΕΛΓΑ είχε αμφιβολίες, λέει δεν είμαι σίγουρος αν είναι από αρκούδα ... Φυσικά ο κτηνοτρόφος μόνο που δεν έβγαλε το όπλο να μας σκοτώσει όλους εκεί. Γιατί σου έχει εγώ έχασα το ζώο 200 κιλά και να κου πεις δεν είναι από αρκούδα;» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

Οι παραγωγοί διαμαρτύρονται, ακόμη, για το γεγονός ότι μακροχρόνιες συνέπειες των ζημιών που υφίστανται από τις αρκούδες δεν αποζημιώνονται σε καμία περίπτωση από τον ΕΛΓΑ:

«Υπάρχει άνθρωπος που μου λέει στις Αμυγδαλιές ... Όσα δε μαζεύω τα ρίχνω κάτω τα κεράσια. Γιατί λέει έρχεται και σπάει τα κλαδιά και χαλάει το δέντρο.» (Μελισσοκόμος, Γρεβενά)

«...Και τη μεγαλύτερη ζημιά σε ένα περιβόλι την κάνει το αρκουδάκι ... Γιατί η αρκούδα με το που σηκώνεται, φτάνει και τρώει ... μέχρι τα 2 τα μέτρα. Ενώ το αρκουδάκι ανεβαίνει πάνω στο δέντρο ... είναι τώρα, μιλάμε για αρκουδάκι 150 κιλά ... σπάζουν τα κλωνάρια ... Κάνει πολύ μεγάλη ζημιά στο δέντρο ... Σ' αφήνει μόνο τον κορμό.» (Γεωργός2, Αμυγδαλιές)

«Έχουμε απευθυνθεί εδώ και χρόνια σε πολλούς φορείς ... Όλοι οι φορείς είναι άμοιροι ευθυνών ... Έχουμε φτάσει μέχρι και σε πρώην υπουργούς αγροτικής ανάπτυξης. Η απάντηση είναι ότι μπλέκονται πολλοί φορείς, είναι και οι φιλοζωικές, και αποζημίωση δεν υπάρχει για το δέντρο.» (Γεωργός1, Αμυγδαλιές)

«Αυτό το δέντρο, μέχρι να γίνει 3, 4 ετών να αποδώσει καρπό ... με λίγα λόγια μόνο βάζεις, έξοδα και κόπο. Από κει και μετά, αν το ζώο μπει και το καταστρέψει, χάνεις όλο το δέντρο, και τη στιγμή που είναι να πάρεις παραγωγή ... αποζημιώνεσαι από τον ΕΛΓΑ μόνο τον καρπό ... Το δέντρο πάει χαμένο.» (Γεωργός2, Αμυγδαλιές)

«Γιατί η αρκούδα δεν είναι ότι θα φάει, σπάζει και τα δέντρο ... Αν πάθεις ζημία μην το ψάχνεις ...»
(Γεωργός, Κνίδη)

«...Ενώ για τα καλαμπόκια που είχα εγώ τότε, έλεγε ότι μέχρι 10% δεν αποζημιώνεται. Εγώ έσπερνα τότε 100 στρέμματα, κι αν έτρωγε 10 στρέμματα δεν έπαιρνα μία. Και λέω, ποιος δίνει 10% από το εισόδημά του για την αρκούδα; Καλή η οικολογία, αλλά μέχρι ένα σημείο...» (Γεωργός, Κνίδη)

«Πέρα από αυτό είναι και το άλλο. Όταν έρχεται ο γεωπόνος σε ένα χωράφι 100 στρέμματα το οποίο είναι φαγωμένο λίγο εδώ λίγο εκεί ... Και παραπάνω να είναι θα σε βάλει παραπάνω; ... Έρχεται εκεί και σου λέει δε φτάνει 10%. Και πας στο παζάρεμα μετά. Ενώ άμα δεν υπήρχε το όριο του 10% και ήταν όσο είναι ... Είναι 5, είναι 5%. Αποζημιώσέ του το 5. Είναι 1, 1. Το 1 να αποζημιώσεις.» (Γεωργός, Κνίδη)

Πολλές φορές τα παράπονα που διατυπώνονται σχετικά με τις αποζημιώσεις αναδεικνύουν μια γενικότερη αντίστιξη του δημόσιου τομέα με τον ιδιωτικό:

«Όταν έρθει ο ανταποκριτής εδώ ο γεωπόνος, ο κτηνίατρος, πληρώνεις 50 Ευρώ συνδρομή ... Έρχεται αυτός εδώ, αφήνει το αμάξι εδώ Τον παίρνω εγώ από δω και τον πάω ... Παίρνω 200 μείον 70 μείον το μεροκάματο που χάνω ... Εμείς ξέρετε γιατί τους καλού ε αυτούς εδώ; ... Για να σβήσεις ένα διαβατήριο από βοοειδές πρέπει να υπάρχει επίσημο έγγραφο από κρατική υπηρεσία ... Μπαίνεις στο τριπάκι για να σβήσεις ένα ζώο...» (Κτηνοτρόφος1, Μονοδένδρι)

«Εγώ έχω ... γελάδια, μοσχάρια, και συγγενείς και φίλοι μου, απλήρωτα από κανέναν φορέα της πατρίδος μου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης ... Τα 'φαγε η αρκούδα, προστατεύει την αρκούδα. Εμείς είμαστε απλήρωτοι ... Εγώ δεν είμαι η Μητρόπολη Αθηνών ή Ιωαννίνων που έκανε συσσίτιο Εγώ δεν έβγαλα συσσίτιο για τις αρκούδες ... Επομένως, καταλήγουμε ότι δεν υπάρχει διαχείριση στον φορέα.»
(Κτηνοτρόφος1, Μονοδένδρι)

Όλα τα παραπάνω αποθαρρύνουν πολλούς κτηνοτρόφους και τους γεωργούς από τη διεκδίκηση αποζημιώσεων:

«Όλοι, εγώ θυμάμαι τόσα χρόνια στα Γρεβενά, όλοι οι παραγωγοί ... είτε γεωργικής καλλιέργειας ήταν είτε ζωικής παραγωγής, όλοι διαμαρτυρόταν για το θέμα των αποζημιώσεων από τον ΕΛΓΑ, δεν έπαιρνε σχεδόν κανένας...» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

Μια ιδιαίτερη κατηγορία ζημιών από αρκούδα είναι οι ζημιές σε κυνηγετικά σκυλιά. Τα περιστατικά αυτά δείχνουν ότι υπάρχει ενδεχόμενο ανεπιθύμητης συνάντησης και

εμπλοκής κυνηγών με αρκούδες λόγω της φυσικής συμπεριφοράς των κυνηγετικών σκύλων:

«Με σκυλιά έχει, υπάρχουν περιστατικά ... Από αρκούδα. Όχι στην παρέα η δικιά μας, σε άλλες παρέες που έχω μάθει. Όχι πάρα πολλά περιστατικά βέβαια ... Οι συγκεκριμένες επιθέσεις είναι λίγες γιατί κατά κανόνα η αρκούδα φυλάγεται ... Θα πρέπει να ζοριστεί πολύ, να τη ζορίσουν κάπου τα σκυλιά, να τη στριμώξουν πολύ ... Πολλές φορές, ..., αν τα σκυλιά έχουνε θάρρος, την πλησιάζουν από πίσω και την δαγκώνουν ... και εξαγριώνεται η αρκούδα, όπως και στην περίπτωση τη δικιά μου ... Γιατί αυτό προφανώς έγινε...» (Κυνηγός, Μέτσοβο)

«Από κείνη την περίπτωση τη δικιά μου, ένα το σκυλί αυτό που το δάγκωσε ... χάσαμε ένα άλλο σκυλί το οποίο το είχε χτυπήσει νωρίτερα ... στο ίδιο περιστατικό ... με τα νύχια το είχε πάρει εδώ από κάτω. Δεν το είχε ανοίξει πολύ, αλλά φαίνεται το είχε χτυπήσει, είχε εσωτερική αιμορραγία ... Αυτό μετά από κανένα δεκαήμερο ψόφησε το σκυλί...» (Κυνηγός, Μέτσοβο)

«Άλλες παρέες που μαθαίνουμε μας λένε έγινε έτσι κι έτσι εκεί ... Κάποια σκυλιά λέει επιτέθηκαν σε μια αρκούδα. Χάσαμε το ένα, το άλλο λέει είναι τραυματισμένο, ο άλλο φυλάγεται, λέει δεν πάει πουθενά τώρα, φοβάται ...» (Κυνηγός, Μέτσοβο)

«Περισσότερο μόνες τους, που σημαίνει ότι πρέπει να είναι αρσενικές ... Τα θηλυκά με τα μωρά κοιτάει μόλις αισθάνεται την παρουσία του ανθρώπου να σηκωθεί να φύγει όσο πιο γρήγορα μπορεί. Ενώ οι αρσενικές κάθονται...»

(Κυνηγός, Μέτσοβο)

«Απλώς όταν τα σκυλιά επιτίθενται και αρχίζουν να την παρενοχλούν στρέφεται ... και εξαγριώνεται...» (Κυνηγός, Μέτσοβο)

7η Ενότητα Αποτελεσμάτων - Χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων

Στην περιοχή μελέτης καταγράφονται ακόμη κρούσματα χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων. Τα αποσπάσματα που ακολουθούν αναφέρονται σε χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων με στόχο αλεπούδες:

«...και πέρσι είχανε βρεθεί πολλές αλεπούδες στην περιοχή των Γρεβενών είχανε ψηφήσει από φόλες...» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

«Μου δηλητηριάστηκε πριν 3 βδομάδες το κυνηγόσκυλο το ένα. Το πήγα στην Κοζάνη που έχει κτηνιατρείο, και πρόλαβα και το γλίτωσα τελευταία στιγμή ... Ανεξέλεγκτα, περνάνε και ρίχνουν φύλες. Αν ρίχνουν φύλες για τις αλεπούδες που λένε, να ενημερώνουν τουλάχιστον ... Να ενημερώνουν, δεν έχω εγώ θέμα, γιατί το ρίχνουν.» (Γεωργός2, Αμυγδαλιές)

«Φόλες βάζουν ... Και συνήθως τις βάζουν την άνοιξη για τις αλεπούδες ... εγώ θεωρώ τα βάζουν οι κυνηγοί ... Γιατί ακούω πολλά κρούσματα, κυνηγοί που βγαίνουν για εκπαιδευτικά ...» (Γεωργός, Κνίδη)

Υπάρχουν αναφορές για δευτερογενή δηλητηρίαση αρκούδας από δηλητηριασμένα δολώματα στην περιοχή μελέτης:

«Είναι έτσι [όλοι βάζουν φύλες σε όλους] και ίσως είναι και χειρότερα ... Είναι ένας παθαίνει μια ζημιά και δεν είναι κτηνοτρόφος, μπορεί να είναι γεωργός. Βάζει μια φόλα. Έρχεται ο γεωργός, του χαλάνε τις κερασιές ... Φόλα για αρκούδα. Βάζει φόλα. Παίρνει μια ρέγγα, βάζει μέσα στρυχνίνη, τι βάζει ξέρω εγώ ... Έχω προσωπικά παραδείγματα ... Την οποία [αρκούδα] την είδαμε το καλοκαίρι, μετά από έξι μήνες.» (Μελισσοκόμος, Γρεβενά)

Η χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων φαίνεται να είναι μια από τις κρισιμότερες τις πτυχές διομαδικών αλλά και ενδο-ομαδικών σχέσεων στην περιοχή μελέτης.

«...Ή μεταξύ τους οι κυνηγοί ... Αυτό είναι για τις περιοχές. Αν μια κυνηγετική ομάδα εισχωρήσει στην άλλη ... Μπορεί να δηλητηριάσουν τα σκυλιά τους με αυτή τη λογική.» (Εργαζόμενος στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, Ανατολικό Ζαγόρι)

«Οι φύλες τώρα οι πιο πολλοί που τις βάζουνε δεν τις βάζουνε για την αρκούδα ... η φόλα είναι πιο πολύ για τα κυνηγετικά σκυλιά ... υπάρχουν κι αντιδικίες εδώ μεταξύ κυνηγών, ομάδων κυνηγών η μια με την άλλη ... Ή βάζουν για αλεπούδες ... ή για λύκους ... Κι αναγκαστικά τρώει κι η αρκούδα» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

«...Οι κυνηγοί μπορεί να λένε ότι έβαλε τις φύλες ο κτηνοτρόφος, οι κτηνοτρόφοι λένε τα έβαλαν οι κυνηγοί, και δεν βρίσκεται κάποια άκρη εκεί ...» (Εργαζόμενος στο Δασαρχείο Γρεβενών)

«Εγώ από όσο ξέρω ο ένας κατηγορεί τον άλλον για τις φύλες... [οι κτηνοτρόφοι τους κυνηγούς]» (Εργαζόμενη στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, Ανατολικό Ζαγόρι)

«Πάει ο άλλος εκδικητικά, του ρίχνει φύλες.» (Μελισσοκόμος, Γρεβενά)

«Ποιοι κυνηγοί το κάνουν αυτό; Το κάνουν οι κυνηγοί που δε θέλουν άλλα σκυλιά εκεί που κυνηγάν αυτοί ... Κυρίως σε κυνηγετικά [βάζουν φόλες] ... Αντικρουόμενες ομάδες κυνηγών. Και ποιοι κυνηγοί τώρα, οι ασυνείδητοι κυνηγοί. Γιατί υπάρχουν κυνηγοί οι οποίοι κυνηγούνε [και δεν κάνουν τέτοια] γιατί σου λείπει άμα ρίξω φόλα μπορεί να τη φάει το δικό μου το σκυλί. Ή κάνουν αυτοί που εκδικούνται. Εκδικητικά. Έχασα ένα σκυλί εδώ πέρα [από τσομπανόσκυλο], κανένα να μη μείνει ... Πετάω ας πούμε φόλες ... Ή το κάνει ο άλλος ο οποίος ενοχλείται από τα σκυλιά, οποίος δεν είναι κυνηγός. Υπάρχουν και τέτοια. Ακόμα και γυναίκες ... οι οποίες βγαίνουν βόλτα και λείπει με κυνηγάνε τα σκυλιά ... Πέταξε φόλα. Υπάρχουν και τέτοιες αναφορές.» (Μελισσοκόμος, Γρεβενά)

Καταγράφηκαν ενδείξεις μεταστροφής της βασικής στάσης της ευρύτερης κοινής γνώμης στην περιοχή μελέτης λόγω των ενδεχόμενων συνεπειών, με αποτέλεσμα να μην εκδηλώνεται δημόσια η σχετική πρόθεση. Ωστόσο, αυτή η μεταστροφή δεν είναι αρκετή ώστε να αποτρέψει τη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων

«...Φοβούνται πια, δεν τα λένε. Φοβούνται το Εθνικό Πάρκο ... Χωρίς αυτό να τους αποτρέψει, δυστυχώς.» (Εργαζόμενος στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, Ανατολικό Ζαγόρι)

«Νομίζω είναι σταθερή η χρήση τους, δεν έχει μειωθεί ιδιαίτερα. Χρησιμοποιείται ... κάποια ειδικά σκευάσματα, τα οποία έχουν να κάνουμε με τα φυτοπροστατευτικά προϊόντα, αυτά κυρίως χρησιμοποιούνται. Κατ' εξαίρεση σε ορισμένες περιπτώσεις έχουν χρησιμοποιηθεί και κάποια παράνομα που μάλλον τα έχουν εισάγει από άλλες χώρες, σκευάσματα ... Αλλά υπάρχουν άφθονα ...» (Εκπρόσωπος περιβαλλοντικών οργανώσεων, Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου)

Υπήρξαν, μάλιστα, μερικές αναφορές ότι τα δηλητηριασμένα δολώματα ενδέχεται να έχουν ως βασικό τους στόχο την αρκούδα:

«Ο καθένας αντιμετωπίζει το πρόβλημα εξ' ιδίων. Με δικά του μέσα. Όταν εγώ έχω 200 στρέμματα καλαμπόκια και έχει μπει μέσα η αρκούδα και μου έχει χαλάσει ... Γιατί η αρκούδα στα καλαμπόκια τι κάνει; Κάθεται, τα μαζεύει στο κέντρο και μετά αρχίζει και τα τρώει. Και κάνει μια μεγάλη τρύπα, έναν κύκλο. Και πάει κι άλλη μέρα και τρώει κι άλλα. Εκεί ... πάω εγώ και την καθαρίζω ... και δε μιλάω σε κανέναν τίποτα. Το λέω μετά από κανέναν χρόνο. Αν το πω και σε κανέναν δικό μου.» (Μελισσοκόμος, Γρεβενά)

«Αυτός που παθαίνει ζημιές στα δέντρα, τα δέντρα είναι για μένα το πιο κρίσιμο ... Το δέντρο καταστρέφεται. Δε θα ξαναβγάλει του χρόνου κεράσια. Θες πέντε χρόνια. Εκεί ο άλλος τρελαίνεται και μπορεί να βάλει τη φόλα ...» (Μελισσοκόμος, Γρεβενά)

«Υπάρχουν όμως και αναφορές περιστατικών όπου έβαλαν φόλα για αρκούδα, η αρκούδα την έφαγε, δεν ήταν αρκετό το δηλητήριο, με αποτέλεσμα να γυρίσει και να διαλύσει κοπάδι ... Τα ζώα είναι έξυπνα ... Μπήκε μέσα λέει και τα διέλυσε όλα ... Και έμαθα εγώ το είπε ο άλλος, την έβαλα προχθές μια ρέγγα ... Φαίνεται λέει δεν έφτασε. Θα βάλω κι άλλη ... Ξέρεις το άτιμο το ζώο τι γύρισε και έκανε μου λέει; Χάλασε το κοπάδι όλο λέει το ψάχναμε όλη νύχτα ... γιατί αυτό σκόρπισε τώρα όλα τα πρόβατα ... σε μια ακτίνα χιλιόμετρα ... και που να τα πιάσεις το βράδι να τα βρεις ... Η αρκούδα δεν έφαγε κανένα από αυτά, τα ξεκοίλιασε ... Και λέει είναι άγρια αρκούδα. Δεν είναι άγρια! Δεν ήταν άγρια, την εξόργισε.» (Μελισσοκόμος, Γρεβενά)

8η Ενότητα Αποτελεσμάτων - Γενικές στάσεις και συμπεριφορές απέναντι στην αρκούδα

Οι γενικές στάσεις των τοπικών κοινωνιών απέναντι στην αρκούδα αναδεικνύονται σε ένα εξαιρετικά ετερογενές πεδίο προδιαθέσεων που προφανώς αντανakλά τις γενικότερες τάσεις στις χρήσεις γης αλλά και τις πεποιθήσεις των κατοίκων της υπαίθρου. Από τη μια πλευρά, τόσο η υποχώρηση των δραστηριοτήτων του πρωτογενούς τομέα στο σύνολο της απασχόλησης, όσο και οι σύγχρονες εξελίξεις στο πεδίο του περιβαλλοντικού σχεδιασμού και της περιβαλλοντικής προστασίας και διαχείρισης, φαίνεται να έχουν αυξήσει σημαντικά την ανοχή έστω των κατοίκων απέναντι στην αρκούδα:

«Κι εγώ βλέπω ότι είναι πιο θετική η αποδοχή της αρκούδας ... Κι η δικιά μου αίσθηση είναι ότι όλες αυτές οι εκστρατείες κι όλη αυτή η συζήτηση για την αρκούδα έχει επηρεάσει θετικά την άποψη των ανθρώπων των ορεινών περιοχών...» (Εκπρόσωπος περιβαλλοντικών οργανώσεων, Ιωάννινα)

Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένες αναφορές που δείχνουν ότι οι αρνητικές στάσεις και συμπεριφορές απέναντι στην αρκούδα εμμένουν και ενδέχεται να εκδηλωθούν ακόμη και με πρόθεση θανάτωσης των ζώων. Όσο στερεοτυπικές ή γενικευμένες κι αν είναι αυτές οι αναφορές, υποδηλώνουν ότι ένα μέρος έστω συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων συνεχίζει να θεωρεί επιλέξιμη αυτή τη συμπεριφορά:

«Οι κτηνοτρόφοι έχουν τη δικιά τους άποψη, δεν την αλλάζεις. Το δίκαννο και μπαμ! Είναι κάθετοι.» (Απασχολούμενος στον τουρισμό, Κρανιά)

«Τώρα οι κτηνοτρόφοι, ξέρεις, με μια χαζομάρα ό,τι κινείται εκτελείται ...». (Απασχολούμενος στον τουρισμό, Κρασιά)

«Και επίσης, όταν είχανε τα καλαμπόκια εδώ κάτω, κάναμε οι αρκούδες ζημιές στα καλαμπόκια. Και τις σκοτώνανε, έχουν πυροβολήσει.» (Μελισσοκόμος, Γρεβενά)

«Οι πιο πολλοί βοσκοί που βγαίνουν έξω έχουν το όπλο ... Τι θα κάνω εγώ λέει; Εγώ λέει αποκλείεται να πάω χαμένος.» (Μελισσοκόμος, Κηπουριό)

9η Ενότητα Αποτελεσμάτων - Ειδικά στοιχεία διομαδικών σχέσεων

Οι διομαδικές σχέσεις με αναφορά στην αρκούδα φαίνεται να διευθετούνται για τους κατοίκους της υπαίθρου σε μια διπολική διάταξη, όπου από τη μια πλευρά στέκουν οι υπερασπιστές του είδους και από την άλλη οι ντόπιοι που απασχολούνται στον πρωτογενή τομέα:

«...Έχουμε πάει για μια εκδήλωση ... σε ένα χωριό ... , είναι καλοκαίρι, και οι ντόπιοι μας κάνουν τα παράπονα γιατί η αρκούδα πήγε και τους χάλασε το αμπέλι, γιατί δεν υπάρχουν αποζημιώσεις ... μήπως εσείς είστε αυτοί που προστατεύεται την αρκούδα; Κι έτσι, νευριασμένοι μαζί μας γιατί νομίζανε ότι προστατεύαμε την αρκούδα ...» (Εργαζόμενη στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, Ανατολικό Ζαγόρι)

«Βγαίνει ... [περιβαλλοντική οργάνωση] και πάει και ρίχνει ... κρέατα ... Τι θα κάνει; Θα ρθει μια μέρα δυο, τρεις. Μια μέρα δε θα ρθει το τζιπάκι. Θα ρθει λίγο πιο πέρα και θα φάει τη γελάδα. Αυτό είναι όλο το θέμα ...» (Κτηνοτρόφος2, Μονοδένδρι)

«Καλές οι φιλοζωικές αλλά και οι φιλοζωικές να δείξουν λίγο κατανόηση και στον παραγωγό ... Ζούμε σε χρόνια βαθιάς κρίσης ... Ο πρωτογενής τομέας είναι μια εναλλακτική λύση και ιδιαίτερα για την περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας που μαστίζεται από την ανεργία ... Κι εδώ λίγο και οι φιλοζωικές πρέπει να δείξουν το ανάλογο ενδιαφέρον. Αλλά και η πολιτεία. Θέλουμε συνύπαρξη και του ζώου και της καλλιέργειας. Να πάρουν τις ευθύνες τους στο τάισμα των ζώων, ούτως ώστε να συνυπάρξουμε ... Μιλάμε για το κεράσι, που είναι πολύ ψηλά στη λίστα των εξαγόμενων προϊόντων. Δεν μπορεί να είναι στο έλεος του ζώου.» (Γεωργός1, Αμυγδαλιές)

Μάλιστα, η συγκεκριμένη διπολική διάταξη φαίνεται να συνοδεύεται από σαφώς προσδιορισμένες στερεοτυπικές συμπεραδηλώσεις που αναπαριστούν κάθε πόλο:

«... Εντάξει, Ο αφορισμός ασ’ τον αυτόν είναι οικολόγος και τα λοιπά, εξακολουθεί να υπάρχει, ότι είναι ακραίος...» (Εκπρόσωπος περιβαλλοντικών οργανώσεων, Ιωάννινα)

Εξαιρετικά ενδιαφέρουσα ήταν μια αναφορά που εντοπίστηκε στις στάσεις και συμπεριφορές των περιβαλλοντικών οργανώσεων απέναντι στα κτηνοτροφικά ζώα:

«Δεν έχω το παλιό κινητό να σου δείξω κάτι φωτογραφίες ... Να ναι φαγωμένη η αγελάδα πάνω στη ράχη και να ζει ... Και να ναι Παρασκευή και να την αφήσεις το Σάββατο και την Κυριακή να ζει και τη Δευτέρα που ήρθαν αυτοί τότε να την σκοτώσεις την αγελάδα ... Και να ναι χειμώνας, να βρέχει ... Δηλαδή αυτοί είναι οικολόγοι για τα άγρια τα ζώα, και τα ήμερα τα ζώα δεν υπάρχουν; ... Είναι οικολόγοι για τα σκυλιά, τις γάτες και για τους λύκους και τις αρκούδες ... Για τα άλλα τα ζώα δεν τα αγαπάει κανένας;» (Κτηνοτρόφος2, Μονοδένδρι)

Ένα ακόμη σημείο που τονίστηκε σχετικά με τις περιβαλλοντικές οργανώσεις αφορά τις χρηματοδοτήσεις που αντλούν:

«Και κυρίως είναι οι χρηματοδοτήσεις ... Οι μεν κυνηγετικές οργανώσεις υπάρχει μόνο αυτοχρηματοδότηση. Δεν παίρνουμε ούτε ένα σεντ ... κρατική επικορήγηση από κάποιο πρόγραμμα. Και παρόλα αυτά προσφέρουμε πιστεύω πάρα πολύ, πάρα πολλά ... στην πανίδα, γενικότερα ...» (Κυνηγός, Μέτσοβο)

«Από την άλλη πλευρά οι οικολογικές οργανώσεις εντάσσονται σε προγράμματα, παίρνουν αρκετά λεφτά, δεν ξέρω με ποιον τρόπο χρησιμοποιούνται αυτά τα λεφτά ... Πιστεύω όμως ότι επειδή αυτά τα λεφτά είναι πολλά, θα μπορούσε να γίνει ένας συγκερασμός, και να γίνουμε κοινές δράσεις με τις Ομοσπονδίες κατά περιοχές και να έχουμε καλύτερα αποτελέσματα. Αυτοί μπορούσαν να βάλουνε τα λεφτά, εμείς μπορούσαμε να βάλουμε έμπυχο και άψυχο υλικό. Δηλαδή, τους θηροφύλακες, τους κυνηγούς, τα αυτοκίνητα, ό,τι άλλο χρειαστεί.» (Κυνηγός, Μέτσοβο)

Ένα από τα πλέον ιδιαίτερα σημεία κριτικής των περιβαλλοντικών οργανώσεων δόθηκε με έμμεσο τρόπο που υποδηλώνει εμμέσως πλην σαφώς την ευρέως διαδεδομένη στην ύπαιθρο αφήγηση σχετικά με την απελευθέρωση άγριων ζώων από τις περιβαλλοντικές οργανώσεις. Πολύ ενδιαφέρον είναι, ότι αυτές οι αφηγήσεις συνοδεύονταν και από στοιχεία αναφορικά με την εξωτερική εμφάνιση αλλά και τη συμπεριφορά των άγριων ζώων:

«Και οι αρκούδες δεν είναι όπως είναι οι κλασικές, οι παλιές ... Έχει αλλάξει και το χρώμα τους ... Εγώ από αυτά που ακούω και λένε είναι ότι μάλλον είναι ξενόφερτες κάποιες ... Δεν μπορεί τώρα μια αρκούδα που συνήθισε στον κύκλο ζωής της να κάνει ένα αρκουδάκι, τώρα να έχει 2, 3 συνοδεία. Αυτό τώρα είναι λίγο δύσκολο ... Ή κάτι έχει αλλάξει. Ή έχει αλλάξει το κλίμα και τις ευνοεί, ή διασταυρώθηκαν, κάτι άλλο ...» (Μελισσοκόμος, Κηπουρείο)

«Πέρα που έχει αυξηθεί ο πληθυσμός της αρκούδας είναι ότι έρχονται κι αφήνουν κι αρκούδες. Γιατί έχουμε βρει βαρέλια τα οποία είναι για να ταΐζουν τα ζώα ... Στο σπίτι έχουμε βαρέλι χάρτινο με πεπιεσμένο χαρτί που έχει έξω την αρκούδα κι έρχονται και τα ταΐζουν. Και αφήνουν και έχει αυξηθεί ο πληθυσμός.» (Γεωργός2, Αμυγδαλιές)

«Παλιά σε εμάς στην περιοχή ήταν μόνο η μαύρη και τώρα έχει εμφανιστεί και η καφέ. Και μιλάμε για ζώα υπέρβαρα ... Έχει εμφανιστεί τώρα ένα αρσενικό που οι πιο πολλοί το υπολογίζουν ... αυτοί ... που ασχολούνται με κυνήγι, που βλέπουν πατήματα και τέτοια ... γύρω στα 400 κιλά. Αρσενικό.» (Γεωργός2, Αμυγδαλιές)

«Μιλάμε για διάμετρο πατήματος γύρω στα 45 εκατοστά. Και σε απαλό χώμα φρεζαρισμένο, κάνει καθίζηση στο χώμα γύρω στα 7 με 10 εκατοστά...» (Γεωργός1, Αμυγδαλιές)

Σε μερικές περιπτώσεις το ίδιο το Εθνικό Πάρκο κατατάσσεται σε αυτό το διπολικό, διχοτομικό σχήμα με τρόπο που φανερώνει συγκεκριμένες στάσεις. Οι σχετικές αναφορές παραπέμπουν στη διαδικασία ίδρυσης του πάρκου, αλλά και στη μετέπειτα λειτουργία του, όπως αυτή εκλαμβάνεται από τους συγκεκριμένους ερωτώμενους:

«Είναι ο μοναδικός φορέας στον πλανήτη ... που έκανε αποικία ... στη Βάλια Κάλντα ... χωρίς να ερωτηθεί ο πολίτης... Δε ρωτήθηκε κανένας. Πήγαν πέντε λεβέντες ... το τοπικό συμβούλιο ... υπογράψαν φαρδιά πλατιά ... Κανένας πολίτης, κτηνοτρόφος ενεργός, δεν ερωτήθηκε.» (Κτηνοτρόφος1, Μονοδένδρι)

«Το άλλο θα πάει κάποια στιγμή στη Βουλή ... Ή θα φύγει το πάρκο από εδώ ή θα φύγουμε εμείς ...» (Κτηνοτρόφος1, Μονοδένδρι)

Στην περίπτωση αυτή, ο Φορέας Διαχείρισης του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου θα έπρεπε ενδεχομένως να διερευνήσει τη δυνατότητα ανάληψης πρωτοβουλιών που, αφενός, θα επερωτούσαν αυτή τη διπολική αναπαράσταση και αφετέρου, θα αποκαθιστούσαν μια τακτική επικοινωνία με τις εμπλεκόμενες κοινωνικές ομάδες στην περιοχή μελέτης:

«...Πρέπει να ενεργοποιείται πιο συχνά [Ο Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου] ... Ο άλλος σου λέει τι κάνει ο Φορέας Διαχείρισης.» (Απασχολούμενος στον τουρισμό, Κρανιά)

«Πιστεύω και αυτοί δρύνε αυτόνομα,. Χωρίς να έχουν καμιά σχέση, καμία επαφή με τους κυνηγούς ... Εγώ θυμάμαι παλαιότερα, τώρα δεν μπορώ να πω ... Παίρνουνε κάποιον που δεν ξέρει από το δάσος, δεν έχει πατήσει στο δάσος και λένε έλα εδώ σε βάζουμε πρόεδρο εκεί, Να κάνει τι ... Και να προσπαθούνε μετά όλοι οι άλλοι να του πούνε το αυτονόητο.» (Κυνηγός, Μέτσοβο)

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Κεφάλαιο 1^ο - Προσέγγιση αρκούδων σε οικισμούς

Τα αποτελέσματα της μελέτης έχουν αξιοποιηθεί για την κατάρτιση και συμπλήρωση του σχετικού πίνακα SWOT (Πίνακας 3). Στην περιοχή αναφοράς καταγράφεται μια σχετική ετερογένεια ως προς τις προδιαθέσεις των τοπικών κοινωνιών απέναντι στην αρκούδα, γεγονός το οποίο αντανakλά την αντίστιξη τουριστικής ανάπτυξης, από τη μια πλευρά, και των υφιστάμενων δραστηριοτήτων στον πρωτογενή τομέα, από την άλλη. Η παρούσα μελέτη επαληθεύει ευρήματα προηγούμενων ερευνών, στον βαθμό κατά τον οποίο οι εμμένουσες αρνητικές στάσεις των τοπικών κοινωνιών παραμένουν ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του δικτύου προστατευόμενων περιοχών Natura 2000 πανευρωπαϊκά (Kati et al. 2015). Μάλιστα, η γενική τάση αυτή καταγράφεται παρά το γεγονός ότι στις τοπικές κοινωνίες η ετερογένεια στάσεων και συμπεριφορών αυξάνεται σημαντικά, αντανakλώντας ευρύτερες μεταβολές στις χρήσεις γης αλλά και τη σχετική διάχυση του οικολογικού λόγου στις κοινωνίες της υπαίθρου (Hovardas 2007, Hovardas & Stamou 2006, Hovardas & Korfiatis 2008, Hovardas et al. 2009, Kortfiatis et al. 2009, Hovardas 2010, Buijs et al. 2012; Hovardas & Korfiatis 2012).

Η αύξηση του πληθυσμού και της κατανομής της αρκούδας δεν αποτελεί, όμως, παράγοντα μεταβολής στάσεων και συμπεριφορών για τις τοπικές κοινωνίες μόνο, αλλά επιβάλλει την επανεκτίμηση των επικοινωνιακών στρατηγικών και της επιχειρησιακής ετοιμότητας και των περιβαλλοντικών οργανώσεων. Οι σχετικές

συνέπειες είναι ότι η προσέγγιση των αρκούδων σε οικισμούς αυξάνει τον κίνδυνο για την ασφάλεια των κατοίκων των οικισμών αυτών αλλά και τον κίνδυνο πρόκλησης ζημιάς σε κτηνοτροφικά ζώα, μελίσσια και καλλιέργειες. Στο πλαίσιο αυτό, οι Ομάδες Άμεσης Επέμβασης που έχουν συγκροτηθεί οφείλουν να υποστηρίξουν τον ρόλο για τον οποίο έχουν συσταθεί, να μπορούν, δηλαδή, να παρεμβαίνουν άμεσα, όταν παρίσταται σχετική ανάγκη, ώστε να μην υπάρχει αρχικά κίνδυνος για την ασφάλεια των κατοίκων και δευτερευόντως, κίνδυνος για την άγρια ζωή. Οφείλουμε να υπογραμμίσουμε ότι η μελέτη κατάδειξε ότι η λειτουργία των Ομάδων Άμεσης Επέμβασης μπορεί να αποτελέσει κρίσιμο εργαλείο προώθησης της συνεργασίας μεταξύ των κοινωνικών εταίρων στην ύπαιθρο.

Ακόμη, οι οικολογικές οργανώσεις θα μπορούσαν να εξετάσουν άμεσα την ανάγκη προσαρμογής των βέλτιστων πρακτικών, που συνήθως προτείνουν, σε τοπικό επίπεδο. Για παράδειγμα, οι οργανώσεις μπορούν να αξιοποιήσουν την εμπειρία που έχει ήδη συσσωρευθεί από την εφαρμογή μέσων αποτροπής των ζημιών από αρκούδα, και πιο ειδικά, του μέτρου των ηλεκτροφόρων περιφράξεων. Επιπρόσθετα, οι οικολογικές οργανώσεις έχουν τη δυνατότητα να επεξεργαστούν συνοδά μέτρα για τις ηλεκτροφόρες περιφράξεις. Το αποτέλεσμα των σχετικών πρωτοβουλιών μπορεί να αποτυπωθεί με τη μορφή ενός εγχειριδίου βέλτιστης πρακτικής που θα έχει τις απαραίτητες προσαρμογές για το τοπικό κοινωνικο-οικονομικό συγκείμενο. Ακόμη, οι οικολογικές οργανώσεις μπορούν να εξετάσουν το ενδεχόμενο σεμιναρίων σε παραγωγούς από συναδέλφους τους που έχουν ικανή εμπειρία από την εφαρμογή μέσων αποτροπής ζημιών από αρκούδα.

Σε συνεργασία με άλλες κοινωνικές ομάδες, οι οργανώσεις έχουν τη δυνατότητα να πιέσουν προς την κατεύθυνση της επικαιροποίησης του νομικού πλαισίου για τη διαχείριση των απορριμμάτων με τη συνεκτίμηση των αναγκών για εγκατάσταση ειδικών κάδων απορριμμάτων ανθεκτικών σε αρκούδες, προς την κατεύθυνση συμμετοχής των δασαρχείων σε κοινοπραξίες που υποβάλλουν προτάσεις για χρηματοδοτήσεις με αντικείμενο την προστασία της άγριας ζωής αλλά και προς την κατεύθυνση πιστοποίησης και προώθησης «φιλικών προς την αρκούδα» προϊόντων και υπηρεσιών. Η τελευταία πρόβλεψη ενδέχεται να συμπεριλάβει και την προώθηση της καλλιέργειας γεωργικών προϊόντων σε εγκαταλειμμένους αγρούς στα όρια των

οικισμών. Η ενασχόληση των οικολογικών οργανώσεων με την αγροτική παραγωγή ίσως συμβάλλει στην ανατροπή της διπολικής αναπαράστασης που έχει διαπιστωθεί και στην παρούσα μελέτη και φέρνει πάντοτε αντιμέτωπες τις οργανώσεις με τις τοπικές κοινωνίες σε προστατευόμενες περιοχές.

Η εμπλοκή σε ικανό βαθμό όλων των κοινωνικών ομάδων σε πρωτοβουλίες, όπως αυτές που αναφέρθηκαν, αναμένεται να αναστρέψει την τάση ανάθεσης των προβλημάτων σχετικά με την αρκούδα στις οικολογικές οργανώσεις, αποκλειστικά. Ακόμη, η διάχυση που θα επιφέρουν οι πρωτοβουλίες που αναφέρθηκαν αναμένεται να ασκήσουν πρόσθετη πίεση στον ΕΛΓΑ προς την κατεύθυνση αναμόρφωσης και αναπροσαρμογής των κανονισμών ασφάλισης και ενεργητικής προστασίας. Ειδική μέριμνα πρέπει να ληφθεί στην περίπτωση αυτή για την προσμέτρηση των μεσοπρόθεσμων αλλά κυρίως των μακροπρόθεσμων ζημιών που σήμερα δεν αποζημιώνονται και επιφέρουν σημαντικές οικονομικές επιβαρύνσεις σε γεωργούς και κτηνοτρόφους αλλά και αποθαρρύνουν τους γεωργούς από τη δήλωση των ζημιών που έχουν υποστεί.

Μια ακόμη παρατήρηση αναφορικά με τον Πίνακα 2 είναι η σχετική προσαρμογή των προγραμμάτων περιήγησης στην περιοχή ώστε να εξυπηρετούνται οι ανάγκες περιβαλλοντικής ενημέρωσης, εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης των επισκεπτών, από τη μία πλευρά, αλλά και να αποφεύγεται η όχληση των αρκούδων και της άγριας ζωής που μπορεί να ενέχει κινδύνους και για τους ίδιους τους επισκέπτες, από την άλλη.

Στη τελευταία παρατήρηση πρέπει να προστεθεί και η δυνατότητα σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης με βασικό αντικείμενο την επιστημονική εργασία πεδίου και το έργο καταγραφής και παρακολούθησης του πληθυσμού και της κατανομής των μεγάλων σαρκοφάγων από επιστήμονες πανεπιστημιακών τμημάτων και οικολογικών οργανώσεων. Την τελευταία δεκαετία έχει συγκεντρωθεί ικανό πρωτογενές υλικό για την κατάρτιση τέτοιων προγραμμάτων που μπορεί άμεσα να αξιοποιηθεί προς την κατεύθυνση αυτή.

*Project LIFE ARCPIN
«Conservation actions for
improving conditions of human-
bear coexistence in N. Pindos»
LIFE12 NAT/GR/000784*

Πίνακας 2. Ανάλυση SWOT σχετικά με την προσέγγιση αρκούδων σε οικισμούς

	Τοπική αυτοδιοίκηση	Δασαρχεία, Δ/σεις Δασών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι	Οικολογικές οργανώσεις
Ερείσματα (Γνώσεις, στάσεις και συμπεριφορές που ενδέχεται να να προωθήσουν τη συναίνεση)	Επίγνωση της θετικής μεταστροφής της κοινής γνώμης, απέναντι στην αρκούδα, γεγονός που εκφράζεται κυρίως στα αστικά κέντρα και μεταφέρεται στην ύπαιθρο μέσω των επισκεπτών	Κατά νόμο αρμόδιες υπηρεσίες για θέματα άγριας ζωής	Δυνατότητα χρήσης μέσω αποτροπής ζημιών και δυνατότητα αποζημιώσεων μέρους των ζημιών που προκαλεί η αρκούδα	Η αύξηση του πληθυσμού και της κατανομής της αρκούδας επιβάλλουν την επανεκτίμηση των επικοινωνιακών στρατηγικών και της επιχειρησιακής ετοιμότητας
Μειονεκτήματα (Γνώσεις, στάσεις και συμπεριφορές που ενδέχεται να να αποτρέψουν την επίτευξη συναίνεσης)	Αμφισημία ανάμεσα στην πρόσληψη της αρκούδας ως «αξιοθέατου» και στον κίνδυνο από την αλληλεπίδραση αρκούδας - ανθρώπου	Μειωμένοι πόροι και προσωπικό που σε πολλές περιπτώσεις δεν επιτρέπουν τη διεκπεραίωση βασικών αρμοδιοτήτων	Σημαντικές ζημιές στη γεωργική παραγωγή και τα κτηνοτροφικά ζώα, οι οποίες αρκετές φορές έχουν μακροπρόθεσμες επιπτώσεις	Πολλές φορές διαπιστώνεται υστέρηση ως προς την ανάγκη προσαρμογής των βέλτιστων πρακτικών σε τοπικό επίπεδο

Ευκαιρίες

(Υφιστάμενες ή αναμενόμενες συγκλίσεις, συνέργειες μεταξύ των κοινωνικών ομάδων)

Επικαιροποίηση νομικού πλαισίου για τη διαχείριση των απορριμμάτων με τη συνεκτίμηση των αναγκών για εγκατάσταση ειδικών κάδων απορριμμάτων ανθεκτικών σε αρκούδες

Δυνατότητα συμμετοχής των δασαρχείων και δ/σεων δασών σε κοινοπραξίες που υποβάλλουν προτάσεις για χρηματοδοτήσεις με αντικείμενο την προστασία της άγριας ζωής

Η πιστοποίηση και προώθηση «φιλικών προς την αρκούδα» προϊόντων και υπηρεσιών ενδέχεται να αποτελέσει πεδίο συνεργασίας μεταξύ αγροτών και περιβαλλοντικών οργανώσεων

Η συγκρότηση και λειτουργία Ομάδας Άμεσης Επέμβασης επενεργεί θετικά στις διομαδικές σχέσεις για τις περιβαλλοντικές οργανώσεις

Απειλές

(Υφιστάμενες ή αναμενόμενες αντιπαραθέσεις, διενέξεις μεταξύ των κοινωνικών ομάδων)

Οι τοπικές κοινωνίες φαίνεται αρκετές φορές να «αναθέτουν» στις οικολογικές οργανώσεις τη διευθέτηση των προβλημάτων που ανακύπτουν με τις αρκούδες

Διαπιστώνονται γραφειοκρατικές αγκυλώσεις στην απόπειρα εφαρμογής διαχειριστικών πρακτικών που θα εμπλούτιζαν τους βιοτόπους της αρκούδας με σχετικές τροφικές πηγές

Απαιτείται άμεση αναμόρφωση και αναπροσαρμογή των κανονισμών ασφάλισης και ενεργητικής προστασίας του ΕΛΓΑ

Καθυστερήσεις που συχνά παρατηρούνται στην αντιμετώπιση επειγόντων περιστατικών επηρεάζουν τον άμεσο χαρακτήρα επέμβασης των Ομάδων Άμεσης Επέμβασης

*Project LIFE ARCPIN
«Conservation actions for
improving conditions of human-
bear coexistence in N. Pindos»
LIFE12 NAT/GR/000784*

Κεφάλαιο 2^ο - Χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων

Στην περίπτωση της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων, προκύπτει ότι τα δολώματα αυτά συνεχίζουν να θεωρούνται επιλέξιμη μέθοδος συμπεριφοράς και δόκιμο μέσο αυτοδικίας παρά τις παράπλευρες απώλειες σε κτηνοτροφικά ή κυνηγετικά σκυλιά και παρά το γεγονός ότι η χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων έχει, κατά ένα μέρος, στοχευτεί από τον κυρίαρχο οικολογικό λόγο. Ενθαρρυντικά στοιχεία για την αντιμετώπιση του προβλήματος είναι ότι έχουν καταγραφεί θετικά παραδείγματα από την εισαγωγή του μέτρου των εκπαιδευμένων σκύλων σε προστατευόμενες περιοχές στην Ελλάδα, όπως για παράδειγμα, στη Δαδιά και στην Καλαμπάκα. Οι οικολογικές οργανώσεις μπορούν να κινηθούν άμεσα προς την προώθηση του κυτίου πρώτων βοηθειών για την αντιμετώπιση δηλητηριάσεων σε σκυλιά.

Σημαντικές δυσκολίες για την ανάσχεση της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων είναι αφενός η εύκολη προμήθεια πρώτων υλών για την παρασκευή των δηλητηριασμένων δολωμάτων, η αδυναμία άμεσης διενέργειας τοξικολογικών εξετάσεων αλλά και το γεγονός ότι η χρήση εκπαιδευμένων σκύλων απαιτεί συγκεκριμένο κόστος και χρόνο ώστε να καταστεί αποτελεσματική. Χρονοβόρα θα είναι και κάθε πρωτοβουλία που θα αποσκοπεί στη συνταγογράφηση φυτοφαρμάκων αλλά και στην απόσυρση των φυτοφάρμακων που είναι ήδη αποθηκευμένα. Σε κάθε περίπτωση, η χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων αναδεικνύει σε πρώτη προτεραιότητα την ανάγκη για διαδικασίες διαβούλευσης με συγκεκριμένα αποτελέσματα σε τοπικό επίπεδο (Hovardas 2015b).

*Project LIFE ARCPIN
«Conservation actions for
improving conditions of human-
bear coexistence in N. Pindos»
LIFE12 NAT/GR/000784*

Πίνακας 3. Ανάλυση SWOT σχετικά με τη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων

	Κτηνοτρόφοι	Κυνηγοί	Φορέας Διαχείρισης	Οικολογικές οργανώσεις
Ερείσματα (Γνώσεις, στάσεις και συμπεριφορές που ενδέχεται να να προωθήσουν τη συναίνεση)	Πρωτογενής ή/και δευτερογενής δηλητηρίαση σκύλων	Πρωτογενής ή/και δευτερογενής δηλητηρίαση σκύλων	Βασικός κίνδυνος για ένα από τα σημαντικότερα προστατευταία αντικείμενα	Βασικός κίνδυνος για ένα από τα σημαντικότερα προστατευταία αντικείμενα
Μειονεκτήματα (Γνώσεις, στάσεις και συμπεριφορές που ενδέχεται να να αποτρέψουν την επίτευξη συναίνεσης)	Οι αρκούδες ενδέχεται να είναι πρωταρχικός στόχος στη χρήση των δηλητηριασμένων δολωμάτων από ένα ποσοστό των κατοίκων της υπαίθρου, κυρίως ανάμεσα σε εκείνους που απασχολούνται στον πρωτογενή τομέα	Η χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων ενδέχεται να θεωρείται ακόμη μέθοδος επιλέξιμη σε ένα ποσοστό των κυνηγών	Ανεπάρκεια σε πόρους και προσωπικό, με αποτέλεσμα να είναι αδύνατη η διεκπεραίωση βασικών αρμοδιοτήτων	Αδυναμία ένταξης τοπικών παραγωγών σε δίκτυα ανάλογα με εκείνα των ποιμενικών σκύλων

Ευκαιρίες

(Υφιστάμενες ή αναμενόμενες συγκλίσεις, συνέργειες μεταξύ των κοινωνικών ομάδων)

Παραγωγή και διανομή
κυτίου πρώτων βοηθειών
για την αντιμετώπιση
δηλητηριάσεων σε σκυλιά

Παραγωγή και διανομή
κυτίου πρώτων βοηθειών
για την αντιμετώπιση
δηλητηριάσεων σε σκυλιά

Δυνατότητα χρήσης ειδικά
εκπαιδευμένων σκύλων
για την ανίχνευση και
απομάκρυνση
δηλητηριασμένων
δολωμάτων

Θετικά παραδείγματα
εισαγωγής του μέτρου
των εκπαιδευμένων
σκύλων σε
προστατευόμενες
περιοχές στην Ελλάδα
(για παράδειγμα, στη
Δαδιά και στην
Καλαμπάκα)

Απειλές

(Υφιστάμενες ή αναμενόμενες αντιπαραθέσεις, διενέξεις μεταξύ των κοινωνικών ομάδων)

Εύκολη προμήθεια
πρώτων υλών για την
παρασκευή των
δηλητηριασμένων
δολωμάτων

Εύκολη προμήθεια
πρώτων υλών για την
παρασκευή των
δηλητηριασμένων
δολωμάτων

Η χρήση εκπαιδευμένων
σκύλων απαιτεί
συγκεκριμένο κόστος και
χρόνο ώστε να καταστεί
αποτελεσματική

Αδυναμία άμεσης
διενέργειας
τοξικολογικών εξετάσεων

*Project LIFE ARCPIN
«Conservation actions for
improving conditions of human-
bear coexistence in N. Pindos»
LIFE12 NAT/GR/000784*

Γ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Buijs, A., Hovardas, T., Figari, H., Castro, P., Devine-Wright, P., Fischer, A., Mouro, C., & Selge, S. (2012). Understanding people's ideas on natural resource management: Research on social representations of nature. *Society and Natural Resources*, 25, 1167- 1181.
- Chapron et al. (2014). Recovery of large carnivores in Europe's modern human-dominated landscapes. *Science*, 19, 1517-1519.
- Hovardas, T., (2007). Transitional land use patterns and social influence mechanisms: Rural residents' views in the Dadia Forest Reserve (Greece). Wageningen, The Netherlands: XXIIInd Congress of the European Society for Rural Sociology, Conference Abstracts, p. 51.
- Hovardas, T. (2010). The contribution of social science research to the management of the Dadia Forest Reserve: nature's face in society's mirror. In C. Catsadorakis, & H. Käländer (Eds.), *The Dadia-Lefkimi-Soufli Forest National Park, Greece: Biodiversity, Management, and Conservation* (pp. 253-263). Athens: WWF-International.
- Hovardas, T. (2013). A critical reading of ecocentrism and its meta-scientific use of ecology: implications for environmental education and ecology education. *Science & Education*, 22, 1467-1483.
- Hovardas, T. (2014a). 'Playing with fire' in a pre-election period: Newspaper coverage of 2007 wildfires in Greece. *Society and Natural Resources*, 27, 689-705.
- Hovardas, T. (2014b). An 'asymmetric threat' that should have been anticipated: Political discourse on 2007 wildfires in Greece. *Environmental Communication*, <http://dx.doi.org/10.1080/17524032.2014.981282>.
- Hovardas, T. (2014c). Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats (SWOT) Analysis: A template for addressing the social dimension in the study of socioscientific issue. *AEgean Journal of Environmental Sciences*, 1, 1-12.

- Hovardas, T. (2015a). Stakeholder engagement in managing bear-human conflicts. Kastoria, Greece: International Conference on “Transport, Infrastructure and other categories of bear-human conflicts” - LIFE 09 NAT/GR/000333 ARCTOS.
- Hovardas, T. (2015b). Presentation of workshop statement. Rovaniemi, Finland: Regional workshop of the EU Platform on Coexistence between People and Large Carnivores.
- Hovardas T., & Korfiatis K.J. (2008). Framing environmental policy by the local press: case study from the Dadia Forest Reserve, Greece. *Forest Policy and Economics*, 10, 316- 325.
- Hovardas T., & Korfiatis K.J. (2012). Adolescents’ beliefs about the wolf: Investigating the potential of human-wolf coexistence in the European south. *Society and Natural Resources*, 25, 1277-1292.
- Hovardas, T., & Korfiatis, K. (2014). Addressing the social dimension in the study of biological socio-scientific issues. Haifa: Tenth conference of European Researchers in Didactics of Biology (ERIDOB).
- Hovardas, T., Korfiatis K.J., & Pantis, D.J. (2009). Environmental representations of local communities’ spokespersons in protected areas. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 19, 459-472.
- Hovardas, T., & Stamou, G.P. (2006). Structural and narrative reconstruction of rural residents’ representations of ‘nature’, ‘wildlife’, and ‘landscape’. *Biodiversity and Conservation*, 15, 1745-1770.
- Kati, V., Hovardas, T., Dieterich, M., Ibsch, P., Mihok, B., & Selva, N. (2015). Natura 2000: the challenge of implementing the European network of protected areas. *Conservation Biology*, 29, 260-270.
- Korfiatis, K.J., Hovardas, T., Tsaliki, E., & Palmer, J.A. (2009). Rural children’s views on human activities and changes in a Greek protected wetland. *Society and Natural Resources*, 22, 339-352.

Project LIFE ARCPIN
«Conservation actions for
improving conditions of human-
bear coexistence in N. Pindos»
LIFE12 NAT/GR/000784

Δ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 - Πίνακας με στοιχεία αναφοράς του δείγματος της μελέτης

Αύξων αριθμός	Κοινωνική ομάδα αναφοράς	Περιοχή αναφοράς	Φύλο	Ηλικιακή κλάση
1	Εργαζόμενος στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου	Ανατολικό Ζαγόρι	Άντρας	40-50
2	Κτηνοτρόφος	Δήμος Θεόδωρου Ζιάκα	Άντρας	40-50
3	Γεωργός	Γρεβενά	Άντρας	50-60
4	Μελισσοκόμος	Γρεβενά	Άντρας	50-60
5	Κτηνοτρόφος	Σμίξη	Άντρας	50-60
6	Απασχολούμενος στον τουρισμό	Κρανιά	Άντρας	40-50
7	Απασχολούμενος στον τουρισμό	Λάβδα	Άντρας	30-40
8	Εργαζόμενος σε Δασαρχείο, Δ/ση Δασών	Γρεβενά	Άντρας	50-60
9	Εργαζόμενη στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου	Ανατολικό Ζαγόρι	Γυναίκα	30-40
10	Κυνηγός	Γρεβενά	Άντρας	40-50
11	Γεωργός	Γρεβενά	Άντρας	40-50
12	Εργαζόμενος σε Δασαρχείο, Δ/ση Δασών	Κόνιτσα	Άντρας	50-60
13	Εκπρόσωπος περιβαλλοντικών οργανώσεων	Ιωάννινα	Άντρας	50-60

14	Απασχολούμενος στον τουρισμό	Άνω Πεδινά	Άντρας	30-40
15	Μελισσοκόμος	Δίλοφο	Άντρας	40-50
16	Απασχολούμενος στον τουρισμό	Βίκος	Άντρας	30-40
17	Αιρετός στην Τοπική Αυτοδιοίκηση	Ασπράγγελιοι	Άντρας	50-60
18	Κτηνοτρόφος1	Μονοδένδρι	Άντρας	40-50
19	Κτηνοτρόφος2	Μονοδένδρι	Άντρας	30-40
20	Εργαζόμενη στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου	Ανατολικό Ζαγόρι	Γυναίκα	30-40
21	Αιρετός στην Τοπική Αυτοδιοίκηση	Μέτσοβο	Άντρας	50-60
22	Εργαζόμενος σε Δασαρχείο, Δ/ση Δασών	Μέτσοβο	Άντρας	40-50
23	Εργαζόμενος σε Δασαρχείο, Δ/ση Δασών	Μέτσοβο	Άντρας	40-50
24	Εργαζόμενος στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου	Ανατολικό Ζαγόρι	Άντρας	40-50
25	Κυνηγός	Μέτσοβο	Άντρας	50-60
26	Γεωργός	Κνίδη	Άντρας	50-60
27	Μελισσοκόμος	Κηπουρειό	Άντρας	30-40
28	Μέλος περιβαλλοντικής οργάνωσης	Γρεβενά	Άντρας	50-60
29	Γεωργός1	Αμυδαλιές	Άντρας	30-40
30	Γεωργός2	Αμυδαλιές	Άντρας	40-50
31	Εκπρόσωπος περιβαλλοντικών οργανώσεων	Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου	Άντρας	50-60